

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет соціології і права

Кафедра теорії та практики управління

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
В. о. завідувача кафедри
_____ Ростислав ПАШОВ

« ____ » _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня бакалавра

зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

освітньо-професійна програма «Електронне урядування»

**на тему: «Механізм удосконалення державної політики України
по подоланню бідності»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи ЕУ-91
Костенко Альона Геннадіївна _____

Керівник:

старший викладач кафедри теорії та практики управління,
к. філос. н., Дергачов Євген Вікторович _____

Рецензент:

доцент кафедри філософії, к. філос. н., доцент,
Руденко Тамара Петрівна _____

Засвідчую, що у цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень з праць інших авторів без
відповідних посилань.

Студентка _____

Київ – 2023 рік

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра теорії та практики управління

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма «Електронне урядування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри

_____ Ростислав ПАШОВ

« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студентці

Костенко Альоні Геннадіївні

- 1. Тема кваліфікаційної роботи** «Механізм удосконалення державної політики України по подоланню бідності», керівник роботи, кандидат філософських наук Дергачов Євген Вікторович, старший викладач, затверджені наказом по університету від «_____» 20 р. №_____.
- 2. Термін подання студентом кваліфікаційної роботи** «___» _____ 20__ р.
- 3. Об'єкт дослідження:** бідність як соціально-економічний феномен.
- 4. Предмет дослідження:** механізми удосконалення державної політики по подоланню бідності.
- 5. Перелік завдань, які потрібно розробити:**
  1. проаналізувати явище бідності як соціально-економічний феномен, визначити його основні поняття та сформулювати загальну характеристику;
  2. дослідити основні підходи та проблеми щодо вимірювання бідності;

3. проаналізувати динаміку і рівень бідності в Україні;
4. визначити особливості державної політики в Україні щодо подолання бідності, визначити основні проблеми даного процесу;
5. проаналізувати міжнародний досвід та особливості функціонування механізмів подолання бідності;
6. надати рекомендації щодо удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду;

6. Перелік ілюстративного матеріалу: 0 рисунків, 4 таблиці, 5 додатків.

7. Дата видачі завдання « ___ » _____ 20__ р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення напрямку наукового дослідження	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
2.	Вивчення літературних джерел з предмету дослідження	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
3.	Складання розгорнутого плану кваліфікаційної роботи та обговорення його з науковим керівником	17.04.2023-18.04.2023	Виконано
4.	Підготовка розділу 1 «Теоретико-методологічні основи державної політики щодо подолання бідності»	19.04.2023-25.04.2023	Виконано
5.	Підготовка розділу 2 «Дослідження сучасного стану державної політики України щодо подолання бідності»	26.04.2023-09.05.2023	Виконано
6.	Участь в науково-практичних конференціях з підготовкою до публікації тез доповідей		Виконано
7.	Розробка пропозицій і рекомендацій для написання третього розділу кваліфікаційної роботи	10.05.2023-16.05.2023	Виконано
8.	Підготовка розділу 3 «Рекомендації щодо удосконалення механізму державної політики подолання бідності в Україні»	17.05.2023-31.05.2023	Виконано
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи	01.06.2023-04.06.2023	Виконано
10.	Подання кваліфікаційної роботи науковому керівникові для написання відгуку	01.06.2023-04.06.2023	Виконано
11.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	05.06.2023-06.06.2023	Виконано
12.	Передача кваліфікаційної роботи рецензенту для рецензування і написання рецензії	09.06.2023-12.06.2023	Виконано

Студент

Альона КОСТЕНКО

Керівник

Євген ДЕРГАЧОВ

АНОТАЦІЯ

***Костенко А.Г.* Механізм удосконалення державної політики України по подоланню бідності. Кваліфікаційна робота на правах рукопису.**

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, Освітньо-професійна програма «Електронне урядування». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Кафедра теорії та практики управління. Київ, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню механізму державної політики, їх функціонуванню по подоланню бідності в Україні та їхньому подальшому удосконаленню. В ході проведеного дослідження було проаналізовано феномен бідності як соціально-економічної категорії, сформовані основні характеристики та поняття бідності. Досліджені основні підходи та проблеми щодо вимірювання бідності.

В роботі було досліджено особливості та визначена динаміка, рівень бідності в Україні. Була проаналізована державна політика щодо подолання бідності в Україні, визначений її стан та проблеми.

Також, в роботі було здійснений аналіз міжнародного досвіду та визначені особливості роботи механізмів подолання бідності. Було запропоновано алгоритм щодо удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду, надані основні рекомендації для реалізації даного процесу.

Ключові слова: бідність, механізм, державна політика, рівень бідності, соціально-економічні аспекти бідності, межа бідності, соціальне забезпечення, матеріальне забезпечення, проблеми бідності.

SUMMARY

Kostenko A.G. The mechanism of improvement of the state policy of Ukraine to overcome poverty. Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in a specialty 281 Public management and administration, Educational and professional program «Electronic governance». - National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky», Department of Theory and Practice of Management. Kyiv, 2023.

The qualification work is dedicated to researching the mechanisms of state policy, their functioning to overcome poverty in Ukraine and their further improvement. In the course of the research, the phenomenon of poverty as a socio-economic category was analyzed, the main characteristics and concepts of poverty were formed. The main approaches and problems in measuring poverty are studied.

The work investigated the peculiarities and determined the dynamics, the level of poverty in Ukraine. State policy on overcoming poverty in Ukraine was analyzed, its condition and problems were determined.

Also, in the work, an analysis of international experience was carried out and the specifics of the work of poverty alleviation mechanisms were determined. The process of improving the social and economic mechanisms of state policy to overcome poverty in Ukraine was ensured on the basis of international experience, and the main recommendations for the implementation of this process were provided.

Key words: poverty, mechanism, state policy, poverty level, socio-economic aspects of poverty, poverty line, social security, material security, problems of poverty.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ БІДНОСТІ	7
1.1. Бідність як соціально-економічний феномен	7
1.2. Основні підходи та проблеми вимірювання бідності	15
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ	25
2.1. Дослідження динаміки і рівню бідності в Україні	25
2.2. Проблеми державної політики щодо подолання бідності в Україні	34
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ	44
3.1. Міжнародний досвід та механізми подолання бідності.....	44
3.2. Шляхи удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду ..	54
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. Актуальність дослідження тематики бідності зумовлена низкою різноманітних факторів. По-перше, потрібно зазначити, що бідність характеризують як один із глобальних соціально-економічних феноменів. По-друге, бідність, яка поширюється в рамках суспільства та держави несе дуже негативні наслідки, котрі збільшуються в геометричній прогресії кожного року.

Внаслідок існування подібних тенденцій бідність, як соціально-економічне явище зумовлює потребу до боротьби з нею на постійній основі. Адже, в кожній країні світу, на даний момент, існує певна кількість людей, котра невдоволена власним рівнем життя та через це має відповідні обмеження. Особливо актуальною подібна ситуація є в сучасних українських реаліях. Ще з часів незалежності в Україні з'явилася тенденція до існування бідності, з якою державна влада намагається постійно боротися. Основними каталізаторами, які впливають на появу бідності в українському суспільстві прийнято вважати корупцію, невисокий рівень заробітних плат, присутність прогалин у законодавстві та судовій системі, психологічні проблеми людей у суспільстві, негативний досвід організації державної соціальної політики тощо. Весь цей комплекс проблем в тій або іншій мірі постійно присутній в системі державного управління України. Саме через це, потреба у боротьбі з бідністю є актуальною постійно.

Одним із можливих варіантів боротьби з бідністю, як соціально-економічним феноменом суспільства та держави є дослідження міжнародного досвіду щодо застосування ними певних механізмів і підходів направлених на викорінення цього явища. Чудовими прикладами боротьби з бідністю є досвід таких країн як Швеція, Франція, Китай, Норвегія, Сінгапур, Іспанія. Не менш

важливим є також досвід країн Європейського Союзу. Весь цей комплексний досвід має чудовий доробок для потенційної адаптації його в Україну.

Саме такими і є основні аргументи щодо актуальності даного дослідження. Адже, викорінення бідності в Україні можливе лише за вирішення основних проблем, що породжують її існування та шляхом імплементації успішного досвіду інших країн світу. Реалізація цього завдання є своєрідним «ключем» України до набуття членства в ЄС та збереженні власного успішного майбутнього як держави із прогресивною економікою і сильним людським потенціалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота була виконана на кафедрі теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» згідно з ініціативною темою «Цифрова трансформація державного управління та місцевого самоврядування: виклики та можливості для досягнення ЦСР» (ДР №0123U101483 від 06.03.2023 року), в межах якої автором досліджено основні механізми функціонування державної політики щодо подолання бідності в Україні. В роботі було досліджено феномен бідності як соціально-економічної категорії, визначені основні підходи до вимірювання бідності, наведені основні характеристики цього поняття. Також, в роботі були сформульовані рекомендації необхідні для забезпечення роботи процесу удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі дослідженого міжнародного досвіду.

Стан наукової розробки проблеми. Дослідженням феномену бідності як соціально-економічної категорії займалися такі вчені та науковці як: Лібанова Е.М. та Приходько І.В., вони вивчали теоретико-методологічні особливості поняття «бідності» як соціально-економічного феномену; Хмелюк А.В., Герасименко С.С., котрі вивчали особливості вимірювання бідності всередині суспільства та держави; Підгорний А.З., який вивчав вплив соціально-

демографічних показників на поширення бідності всередині держави; Задорожна С.М., котра вивчала специфіку організації та реалізації державної політики України щодо подолання бідності.

Мета дипломної роботи. Сформувати рекомендації для удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики подолання бідності в Україні на основі дослідженого міжнародного досвіду.

Завдання дослідження:

- проаналізувати явище бідності як соціально-економічний феномен, визначити його основні поняття та сформулювати загальну характеристику;
- дослідити основні підходи та проблеми щодо вимірювання бідності;
- проаналізувати динаміку і рівень бідності в Україні;
- визначити особливості державної політики в Україні щодо подолання бідності, визначити основні проблеми даного процесу;
- проаналізувати міжнародний досвід та особливості функціонування механізмів подолання бідності;
- надати рекомендації щодо удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є бідність як соціально-економічний феномен.

Предмет дослідження механізми удосконалення державної політики по подоланню бідності.

Методи дослідження. При виконанні кваліфікаційної роботи були використані різні методи як теоретичні, так і практичні. Був використаний загальнофілософський метод, котрий дозволив розкрити сутність поняття «бідність» як соціально-економічного феномену. Метод аналізу був використаний для дослідження основних підходів, проблем щодо вимірювання бідності та аналізу міжнародного досвіду і особливостей роботи механізмів щодо подолання бідності. Методи збору і синтезу допомогли у вивченні динаміки та визначенню

рівня бідності в Україні, а також, дозволили проаналізувати особливості державної політики в Україні щодо подолання бідності. Були використані методи індукції, дедукції для того, щоб визначити основні проблеми державної політики в Україні щодо подолання бідності. Також, в роботі був використаний метод моделювання і аналогії для формування рекомендацій щодо удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду.

Новизна одержаних результатів. Під час підготовки даної кваліфікаційної роботи був сформований перелік рекомендацій щодо удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що всі матеріали, висновки, рекомендації та результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані експертами з питань дослідження феномену бідності всередині країни. Здобутки та результати даної кваліфікаційної роботи можуть забезпечити роботу процесу щодо вирішення основних проблем бідності всередині країни. Також, матеріали даної роботи можуть бути використані для цитування у різних наукових джерелах і забезпечувати процес навчання для студентів.

Загальний обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, з двох підрозділів кожен, кількість сторінок – 74, використаних джерел – 51.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ БІДНОСТІ

1.1. Бідність як соціально-економічний феномен

Бідність – одне із найрозповсюдженіших явищ в сучасному світі. Даний соціально-економічний феномен почав активно розвиватися в теорії людства, вже під час появи перших торгових і економічних взаємовідносин людей. Адже, поява такого феномену як грошові одиниці зумовила появу низки економічних, соціальних, фінансових витоків один із яких стала бідність.

В основу розвитку бідності як соціально-економічного феномену людства вкладають, саме залежність її від явища соціальної стратифікації. Соціальною стратифікацією прийнято вважати чітку ієрархічну структуру, котра формує певну нерівність у суспільстві, суспільних відносинах. Чим більшою є кількість заможних, багатих людей, тим кращою є країна в рамках функціонування власного економічного потенціалу. Якщо оцінювати таку ситуацію навпаки – велика кількість бідних, знедолених людей, тоді всередині країни економічний фон функціонує з низькою ефективністю. Всі аспекти пояснюються тим, що соціальна стратифікація утворює той самий розрив у суспільстві між багатими і бідними людьми. Чим меншим є цей розрив, тим кращим вважається розвиток суспільства і держави.

Щодо прямих трактовок явища бідності, то дослідженням даного феномену займалися ще у давності. Наприклад, Демокрит формулював таке визначення поняття «бідність» як: «бідність – це одна з моральних проблем людини, яка здійснює істотний вплив на її самопочуття, духовний, фізичний розвиток» [18, с. 480]. Він вважав, що бідність лишає людину можливості керувати власним життям.

Якщо говорити про більш сучасні трактовки цього соціально-економічного феномену, то ми можемо привести приклад думки Лібанової Е.М., котра вважала, що бідність визначають як стан нестачі коштів у людини, який не дозволяє їй підтримувати оптимальний рівень власної життєдіяльності всередині суспільства [17, с. 43-53]. В цьому випадку, на нашу думку, варто звернути увагу на фактор наявності взаємозв'язку бідності і життям в суспільстві. Це одна з ключових ознак цього соціально-економічного феномену.

Також, варто згадати думку Таунседа П., який визначав бідність як конкретні обставини в житті людей, соціальної групи, котрі не дозволяють їм активно функціонувати, розвиватися всередині суспільства через брак певного виду ресурсів [27]. На нашу думку, доцільно розглядати саме матеріальні, економічні і фінансові ресурси.

Останнім прикладом тлумачення поняття «бідність» є думку Зіяєва Д.А., котрий визначає це явище як процес перебування людини в постійній нестачі ресурсів, який також підкріплюється низкою суб'єктивних думок і впливів від інших індивідів, що живуть з нею в одному суспільстві [16, с. 149-153].

Тобто, загалом, бідність слід визначати як соціально-економічний конструкт, який впливає на стан конкретної людини або групи людей, який заважає їм жити в рівних умовах із іншими представниками суспільства. Наслідком бідності можна вважати низку соціальних і психологічних проблем, які вона може утворити в житті індивіда або групи людей.

Доповнює цю загальну характеристику поняття «бідність» низка міжнародних стандартів. За змістом міжнародних стандартів в рамках держави і суспільства розрізняють чотири види бідності. Цими видами є:

- ендемічна: це один із видів масової бідності, яка пов'язана із недостатнім розвитком економіки всередині країни, формується така бідність через низький рівень ВВП, високу смертність серед населення та низькою тривалістю життя;

- локальна: бідність, яка представлена в окремих регіонах країни або взагалі стосується виключно конкретних соціально-демографічних груп всередині населення, зазвичай, має точковий і довгостроковий характер прояву;
- хронічна: бідність, котра настає для всіх верств населення країни та триває терміном більше ніж один рік;
- епізодична: один із найпростіших видів бідності, адже, має одноразовий характер дії, типовим прикладом такої бідності можна назвати затримку заробітних плат для певної категорії населення [6, с. 6-14].

Кожен із представлених видів бідності актуалізований в сучасному житті людей і зустрічається на різних континентах світу, в різний час. Саме тому, кожна країна повинна вміти правильно реагувати на подібні виклики у суспільстві. Одним із інструментів для такого реагування прийнято вважати методи визначення бідності.

В загальносвітовій практиці вимірювання і виявлення бідності всередині країни, регіону розрізняють кілька основних методів. Цими методами є:

1. Статистичний метод. За цим методом бідність виявляється шляхом вирахування і пошуку 10-20% від усього населення та розподіл між цими відсотками доходів на душу населення. Якщо цифра доходу на душу населення є незадовільною, то це визначається як поява бідності.

2. Нормативний метод. Визначає бідність всередині суспільства через перевірку можливостей людей дотримуватися існуючих норм харчування та загальноприйнятих стандартів щодо формування споживчого кошику. Споживчий кошик – це певний набір предметів, котрий характеризує окремого представника суспільства, сім'ю або іншу соціальну групу людей за рівнем їхнього місячного споживання продуктів, товарів та послуг [20].

3. Метод поневіряння. Розрахунок, який базується на рівні недостатнього споживання важливих харчових продуктів і товарів людиною. Якщо людина не

може в достатніх об'ємах їсти або отримувати той чи інший товар, вона вважається бідною.

4. Метод стратифікації. За цим методом бідність визначається шляхом пошуку апріорі потенційних категорій населення, які можуть вважатися бідними. До цих категорій можна віднести: іммігрантів, безхатків, інвалідів, людей з неповних чи багатодітних сімей.

5. Антропологічний метод. Використовуючи даний метод, бідність в рамках суспільства, держави визначається шляхом аналізу низки специфічних факторів таких як: рівень освіти, стан здоров'я, особливості проживання в тому чи іншому господарстві, житло тощо.

6. Евристичний метод. Бідність визначається на основі опитування населення. Якщо респонденти визначатимуть себе бідними, то буде вважатися, що суспільство також є бідним.

7. Економічний метод. Визначення бідності через аналіз ресурсних можливостей держави, котрі направлені на забезпечення економічного, соціального, матеріального стану власного суспільства, населення [8, с. 14-18].

Всі ці методи активно використовуються різними міжнародними інституціями для слідкування та швидкої ідентифікації бідності як соціально-економічного феномену всередині суспільства. Це дозволяє державі оперативно реагувати на цю соціальну і економічну проблему.

Також, основні характеристики та особливості поняття «бідність» розкриваються через основні форми бідності, які існують всередині держави і її суспільства. Науковці та дослідники виділяють певний перелік форм бідності, котрі представлені зараз в сучасному світі. Ці форми деталізовані нижче в Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Основні форми бідності

[47]

Форма бідності	Значення
Об'єктивна бідність	Формується для кожної країни окремо за фактором спроможності людини щодо отримання низки матеріальних і духовних благ.
Суб'єктивна бідність	Представлена як соціально-психологічна проблема, недолік людини. Вона формується на рівні мислення людини, її думках. Через це людина створює для себе відповідне світосприйняття, котре робить її бідною.
Абсолютна бідність	Проявляється через низку великої кількості економічних показників, які визначають рівень того, чи може людина покрити свої базові потреби шляхом здійснення відповідних витрат. Ця форма бідності в простому розумінні виявляється через визначення того чи може собі людина купити мінімум ресурсів, які необхідні їй для належного функціонування.
Тимчасова і застійна бідність	Форми бідності, які мають чіткий часовий характер дії та проявляються лише в виключні складні періоди життя конкретної людини або групи людей. В цій формі бідності доцільно розрізняти складнощі пов'язані із фізичними, психологічними, матеріальними аспектами тощо.
Повна бідність	Ця форма бідності характеризується тим, що людина не може собі дозволити мінімальний набір товарів та послуг, необхідних їй для належної життєдіяльності.
Часткова бідність	Дана форма бідності має свій прояв, тоді коли людина може собі дозволити певний вид продуктів, товарів. Однак, при цьому

	об'єм, кількість цього виду ресурсів є значно нижчим за середньостатистичний показник по країні.
Крайня бідність	Виникає в той час, коли людина може собі дозволити придбати лише декілька речей з необхідних їй для адекватної життєдіяльності в суспільстві.
Форс-мажорна бідність	Бідність, яка виникла внаслідок дії природних катаклізмів, політичних переворотів, війни або нещасного випадку. Може наступити для будь-якого члена суспільства.
Соціальна ексклюзія	Найгірша форма бідності, яка передбачає повну відсутність можливостей у людини для життя в суспільстві, державі.

Подібні форми бідності частіше зустрічаються саме в тих країнах світу, котрі не мають сильного економічного рівня розвитку та мають інші супутні внутрішньополітичні або зовнішні проблеми. Саме тому, керівництво усіх розвинутих держав світу завжди чітко працює над тим, щоб якісно визначати критерії оцінювання появи бідності у суспільстві.

Наприклад, в ООН критерієм для визначення абсолютної бідності в суспільстві є той факт, що людина витрачає менше 5 доларів на день для харчування і виконання інших супутніх дій. Доповнює цей аспект існування ще одного важливого критерію під назвою «межа бідності». Межа бідності – це той рівень доходу, котрий є нижчим за середній по країні, регіону. За таким рівнем доходу задовольнити власні потреби не є можливим. Деталізація даних критеріїв в різних країнах світу зазвичай супроводжується низкою ілюстративних інфографіків.

Ще одним значимим аспектом, котрий визначає основні характеристики бідності як соціально-економічного феномену є деталізація чотирьох основних проявів бідності. ООН в ході проведення різноманітних досліджень на цю тематику визначила чотири основні прояви бідності, які деталізують основні ознаки цього поняття. Цими проявами є:

- недостатній рівень споживання товарів, продуктів, послуг населенням;
- соціальна ізоляція бідних представників населення;
- невисокий рівень тривалості життя людей;
- відсутність освіти або її низький рівень [25].

Кожен з цих проявів бідності має свій відповідний деструктивний вплив на розвиток суспільства і держави. Адже, в цілому бідність є дуже гнучким соціально-економічним явищем, котре може пристосовуватися до різних обставин і способів її протидії.

Останнім складовим елементом, котрий описує сутність поняття «бідність» як соціально-економічного феномену у суспільстві є визначення наслідків. Європейська мережа боротьби проти бідності або скорочено EAPN в ході масових досліджень визначила, такий перелік наслідків бідності для людства як:

- неможливість людини приймати важливі рішення, які стосуються організації її щоденного життя;
- формування умов, які зумовлюють людину жити в небезпечних, злочинних районах країни, перебуваючи при цьому в соціальній ізоляції від адекватних членів суспільства;
- наявність проблем із отриманням освіти, низька якість роботи освітніх процесів для людини;
- неможливість людини задовольняти базові, оперативні потреби такі як: покупка продуктів, сплата комунальних послуг, покупка ліків, відвідування лікарень;
- відсутність у людини будь-яких збережень на випадок настання кризової ситуації, появи хвороби або досягнення нею стану безробіття;
- підвищений рівень ізолюваності людини від сім'ї, друзів через брак власних ресурсів;
- підвищений рівень дискримінації, примусової експлуатації людини, яка перебуває в стані бідності;

- відсутність можливостей людини на відпочинок та розваги [9].

Увесь цей перелік наслідків бідності має цілком реальні обриси. Актуальність подібних наслідків бідності у світі можна прослідкувати в більшості країн африканського континенту.

Таким чином, поява бідності в суспільстві як соціально-економічного феномену зумовлена низкою соціальних, економічних, організаційних, психологічних причин. Цими причинами, на сьогоднішній день є:

- наявність фактору інфляції;
- скорочення робочих місць;
- недостатній рівень заробітних плат;
- недостатній рівень пенсійного забезпечення населення;
- поява та розвиток фактору безробіття;
- наявність великої кількості однакових професій на ринку праці;
- високий рівень розвитку тіньового сектору економіки країни;
- психологічна установка людей, котрі змушують себе думати, що вони є бідними;
- погодні, природні катаклізми;
- політичні дестабілізації всередині країни;
- наявність війни або військових дій на території держави.

Загалом, в рамках довгострокової перспективи розвитку людства, бідність, на жаль, є важко викоріненим явищем із суспільного життя людей. Саме тому боротьба людства з бідністю як соціально-економічним феноменом має продовжуватися постійно, для того щоб унеможливити виникнення різноманітних видів диспропорцій всередині суспільства та держави.

1.2. Основні підходи та проблеми вимірювання бідності

Вимірювання бідності – це питання, яке в кожній країні світу регулюється унікальним чином. Сьогодні, в світі не існує єдиних правильних підходів, алгоритмів для найбільш точного вимірювання проблеми бідності. В першу чергу, це пов'язане із самими етимологічними характеристиками поняття «бідність». А, по-друге, це пов'язано із низкою економічних, політичних, технологічних, ресурсних та інших видів соціальних факторів, які в кожній країні світу мають свою конкретну характеристику.

Принципово важливим аспектом для вимірювання бідності для усіх країн світу є вирішення і надання відповіді на два важливих методологічних запитання. Цими запитаннями є:

- Яку саме потрібно встановити межу бідності?
- Який перелік характеристик рівня життя існуючих домогосподарств потрібно обрати, щоб за їхньою допомогою віднести особу або сім'ю до категорії бідних членів суспільства?

Подібний перелік організаційних, методологічних ускладнень в контексті вимірювання бідності змушує кожну країну світу створювати та закріплювати свої усталені правила, норми, алгоритми для реалізації цього завдання. На основі всіх цих компонентів дослідники можуть проводити аналіз ситуації всередині країни та визначати, який вона має рівень бідності.

Перший і найбільш загальний підхід до вимірювання бідності представлений вираженням показнику прожиткового мінімуму. Цей показник є розповсюдженим майже в усіх країнах світу, його вираження та оприлюднення відбувається систематично. При цьому, порядок висвітлення його результатів часто публікується в засобах масової інформації, що створює відповідний резонанс у суспільстві і змушує громадян активно реагувати на нього.

Щодо самого визначення прожиткового мінімуму, то в науковій літературі розрізняють таке тлумачення як «певний розмір мінімальної грошової суми, котру повинен отримувати кожен громадянин, щоб мати можливість придбати для себе ті речі, які входять до переліку споживчого кошика». Важливим аспектом в цьому контекст є те, що даний показник постійно змінюється із зростанням цін, впливом інфляції на країну. Стосовно того, яку саме цифрову одиницю має показник прожиткового мінімуму, то для кожної країни він визначається окремо, враховуючи рівень споживчого кошику. Також, в цій ситуації враховують фактори: соціальної активності населення, кліматичні умови проживання, особливості задоволення фізіологічних потреб, політичний стан держави на міжнародній арені тощо. В Україні показник прожиткового мінімуму вираховується із урахуванням дії трьох компонентів:

- набір послуг;
- набір продуктів харчування;
- набір кількості продовольчих товарів [32].

Якщо наводити приклади тих, хто займається вимірюванням показника прожиткового мінімуму, то в США цим займається спеціальний орган влади – Бюро цenzів. А в Люксембургу цим займаються групи державних експертів, які при цьому ще працюють над постійним оновлення методології та розрахунків для більш точного вимірювання фактору бідності. Загалом, вимірювання бідності через показник прожиткового мінімуму означає, що чим більшим є цей самий показник, тим меншим є рівень бідності всередині країни [21, с. 175].

Наступним знаковим підходом для вимірювання проблеми бідності всередині країни є вимірювання межі абсолютної бідності. Ця межа представляє собою рівень добових витрат, який не має опускатися нижче рівня цієї межі. Якщо рівень добових витрат громадянина опустився нижче ніж ця межа, то людина вважається віднесеною до категорії абсолютно бідних. Порядок вимірювання показника межі абсолютної бідності складається із двох компонентів таких як:

- вищезгаданий фактор прожиткового мінімуму;
- міжнародний критерій, який був запропонований ООН: цей критерій представляє собою суму в 5 доларів на день, яку може витратити виключно громадянин, котрий відноситься до категорії абсолютно бідних членів суспільства [39].

Показник межі абсолютної бідності не є таким популярним для вимірювання даної соціальної проблеми у суспільстві. Він частіше всього використовується окремими країнами, які є членами ООН, котрі здебільшого представляють собою країни європейського континенту.

Також, дуже неординарним показником вимірювання бідності є показник вимірювання відносної бідності. Відносна бідність означає недієздатний стан індивіда, який не дозволяє йому забезпечувати для себе належний рівень комфортного життя в суспільстві. При цьому, цей стан корелюється із можливостями інших представників суспільства у часі минулому та часу сьогоdnішньому [7, с. 456]. Ще одна з трактовок поняття «відносна бідність» представляє собою «неможливість людини через нестачу матеріальних, фінансових ресурсів вести притаманний спосіб життя, що розповсюджений в її суспільстві». Поширення цього поняття у суспільстві відбулося завдяки дослідженням вченого П. Таунсенда. Він вважав, що якщо в країні існує суттєвий економічний зріст, і при цьому зростає рівень розриву між багатими членами суспільства і середнім класом, то фактор відносної бідності буде існувати постійно [28].

Аналізуючи такі твердження щодо визначення поняття «відносна бідність», можна зрозуміти, що присутність цього фактору у суспільстві завжди зберігається. А значить, відповідно до цього зберігається і потреба у вимірюванні бідності саме за таким показником.

В науковому просторі та практиці визначають різні підходи для визначення показнику відносної бідності. Зазвичай, вони представляють собою:

- 50% середньодушового доходу населення;
- 60% медіанного доходу населення;
- 75% медіанних витрат населення.

Робота цього показника дуже добре працює в країнах, які мають високий рівень розвитку в економічному, політичному, технологічному, соціальному аспектах. Вирахування бідності за показником відносної бідності здебільшого працює в таких країнах як Франція, Німеччина, Швейцарія тощо. Однак, для українських реалій він не буде релевантним через його можливу викривленість, яка зумовлена низкою соціальних, економічних, політичних, демографічних, територіальних факторів.

Ще однією категорією, яка представляє собою підходи до вимірювання проблеми бідності у суспільстві є категорія підходів, що сформулювалася різними науковцями та дослідниками цього соціально-деструктивного явища. В світі досить розповсюдженим є підхід, який має назву «суб'єктивна концепція». Сутність цієї концепції полягає в самооцінці людей щодо їхнього сприйняття того, чи вважають вони себе бідними членами суспільства. Вимірювання бідності за цим показником має чітке психологічне підґрунтя, що відповідним чином характеризує суспільство, його настрої, психологічний клімат [26, с. 528-532].

Показник бідності, який вираховується за цією концепцією формується шляхом проведення соціологічних опитувань. Після проведення таких опитувань, формується відповідна статистика, завдяки якій можна визначити яким є рівень бідності з точки зору мислення людей самих про себе.

На мою думку, подібний підхід теж є доцільним для його практичного використання у сучасному світі. Адже, якщо згадувати етимологічні властивості поняття «бідність», то можна зазначити, що там був присутній компонент психологічного стану людини. Саме тому, представникам держави краще швидше ідентифікувати таких представників суспільства, щоб допомогти їм перестати бути бідними.

Наступна категорія показників для вимірювання бідності складає собою підхід із використання низки графічних та статистичних методів. На сьогоднішній день, цей варіант прийнято вважати найбільш зручним підходом для вимірювання бідності, адже, він являє собою візуальну деталізацію, яку легко сприймати будь-якому члену суспільства.

Порядок статистичного і графічного вимірювання бідності в цілому демонструється завдяки роботі соціальної статистики. Ця соціальна статистика базується на урахуванні трьох показників, а саме:

- дефіцит доходу: представляє собою суму доходів, грошових коштів, що потрібні для суспільства щоб закрити розрив між бідними представниками суспільства та загальноприйнятим стандартом життя людей;
- рівень бідності: показник, який демонструє загальний масштаб бідності саме тої частки населення, що мають рівень середньодушових доходів нижчим аніж загальноприйнятий існуючий стандарт;
- коефіцієнт глибини бідності: показник, що означає дефіцит доходу, який формується через розрахунок на одну бідну людину всередині суспільства [22].

Однак, перелік цих показників не є вичерпним. В рамках соціальної статистики прийнято розрізняти ще низку показників для вирахування комплексної оцінки бідності як соціальної проблеми у суспільстві. Детальний перелік цих показників представлений у Таблиці 1.2., яка розташована нижче.

Таблиця 1.2. Показники, що забезпечують процес вирахування комплексної оцінки бідності всередині суспільства

[30, с. 155]

Показник	Його значення
Глибина бідності	Означає відхилення величини доходів та витрат бідних представників населення від загальноприйнятої межі бідності.
Межа крайньої	Певний поріг доходу, нижче якого порядок

форми бідності	задоволення людиною своїх основних потреб є неможливим.
Рівень бідності	Рівень питомої ваги існуючих домогосподарств, в яких рівень споживання на одну особу є нижчим за загальноприйнятий рівень межі бідності.
Сукупний дефіцит доходу представників бідного населення	Представляє собою суму коштів, якої не вистачає представникам населення до встановленої межі бідності
Середній дефіцит доходу бідного населення	Перелік суми коштів, якої не вистачає одній людині до загальноприйнятої межі бідності. Демонструє наскільки відносним є рівень бідності окремо взятої людини відносно існуючої межі бідності.

Перелік усіх вищезгаданих показників, які використовуються для виведення комплексної оцінки бідності за допомогою формалізації їх через статистичні і графічні методи активно продукує низку математичних формул. За допомогою цих математичних формул вдається сформулювати відповідні результати щодо того, який саме рівень бідності існує всередині суспільства.

Ще одним підходом для вимірювання бідності є підхід із використанням так званого коефіцієнту Енгеля. Цей коефіцієнт визначає бідність шляхом проведення розрахунку щодо її споживання продуктів харчування на день. Якщо людина за день споживає менше ніж 2100 ккал на добу, то вона вважається бідною. Використання цього показника є дуже цікавим з точки зору його незвичності. Завдяки йому можна дослідити, як саме харчується людина, і відштовхуючись від цього визначити категорію приналежності цієї людини у суспільстві [15].

Також, якщо звертати увагу на діяльність міжнародних організацій в питанні дослідження та формалізації підходів до вимірювання бідності, то можна дослідити приклад представлений ООН. В ООН одним із підходів для

вимірювання бідності є аналіз показнику «індексу людського розвитку». Вирахування цього показнику складається із трьох важливих компонентів, а саме:

- перелік можливостей людини щодо отримання знань і її самореалізація у суспільстві;
- тривалість життя людини та повна відсутність або мінімальний рівень проблем зі здоров'ям;
- забезпечення людиною своїх фізіологічних, соціальних і духовних потреб на постійній основі [19].

Кожен із цих компонентів є однаково важливим з точки зору вирахування та оцінювання бідності всередині суспільства. Такий підхід для вимірювання бідності є найбільш прийнятним для більшості країн світу, що перебувають в міжнародному полі.

Одним із останніх підходів до вимірювання бідності є показник «індексу щастя». Як вже було згадано вище, бідність як соціальне явище має тісний взаємозв'язок із психологічним станом людини. Враховуючи цей фактор було сформовано порядок вирахування рівня бідності за «індексом щастя», який дозволяв оцінити це деструктивне соціальне явище з точки зору психологічного та психічного контекстів. Сьогодні, найбільший рівень показнику «індексу щастя» мають саме ті країни, в яких є високий рівень заробітних плат, присутні розвинені домогосподарства і економічні системи [37].

Останнім підходом, який варто відзначити в контексті проведення дослідження тематики вимірювання бідності у суспільстві та державі є підхід із вирахуванням рівня економічного добробуту. Історія походження цього підходу бере свій початок із досліджень економіста А. Пігу, який вважав, що найбільш точним природним індикатором, котрий дозволяє оцінювати рівень життя людини в суспільстві є гроші.

За таких умов процес вимірювання показника економічного добробуту в більшості ситуацій базувався на урахуванні рівня ВВП, тобто валового

внутрішнього продукту країни. Однак, було присутнім вирахування бідності за підходом використання показника економічного добробуту через урахування ступеня нерівності щодо розподілу доходів всередині суспільства та через співвідношення номінальних і реальних доходів населення [46, с. 287-304].

Загалом, аналізуючи усі вищезгадані підходи щодо вимірювання бідності неможливо не деталізувати основні причини, які є каталізаторами їхнього прямого використання. Адже, самі підходи вимірювання бідності, не можуть окремо існувати від проблем, причин появи бідності. Враховуючи такі обставини, варто зазначити, що основними причинами, які зумовлюють появу та подальше вимірювання рівня бідності у суспільстві є:

1. Проблема у різниці кваліфікації населення. Вона проявляється через наявність нерівного доступу до освітніх процесів різних представників суспільства, а також, доповнюється переліком отриманих природних навичок людини, її здібностей, доходів та статусу її батьків тощо.

2. Проблема у наявності умисного приховування офіційних доходів і надходжень певними членами суспільства. Ця ситуація створює тінізацію економіки, яка негативним чином впливає на аналіз дослідження рівня бідності та власне виступає одним із каталізаторів появи цієї бідності у суспільстві.

3. Проблема існування майнової нерівності. Ця проблема виникає через те, що в суспільстві існують люди, які мають певні блага, матеріальні ресурси. Це не зумовлює їх до праці, щоб підтримувати економіку країни та розвивати власний рівень доходів.

4. Проблема із соціальним середовищем. Незадовільний стан соціального середовища формує негативний психологічний, емоційний стан населення, що в подальшому породжує розвиток бідності всередині суспільства.

Таким чином, методологічне середовище, яке відповідає за формування підходів щодо вимірювання бідності всередині суспільства має саме такі характеристики та ознаки. Усі вищезгадані наукові, формальні підходи стосовно

вимірювання бідності активно застосовуються в управлінській, соціальній, науковій практиці. Кожен із них має свою практичну цінність і може бути використаний за відповідних обставин, а також, за наявності потреби у вимірюванні бідності всередині суспільства, держави.

Висновки до розділу 1

В ході проведеного дослідження нами було визначено сутність поняття «бідність»: це стан нестачі коштів у людини, який не дозволяє їй підтримувати оптимальний рівень власної життєдіяльності всередині суспільства. Також, спираючись на дане визначення було проведено аналіз основних характеристик цього поняття. Було визначено основні види, форми бідності, методи її виявлення і вимірювання, сформовано причини появи бідності. Аналізуючи отриманий матеріал було представлено основні характеристики прояву бідності як соціально-економічного феномену:

- неможливість людини приймати важливі рішення, які стосуються організації її щоденного життя;
- формування умов, які зумовлюють людину жити в небезпечних, злочинних районах країни, перебуваючи при цьому в соціальній ізоляції від адекватних членів суспільства;
- наявність проблем із отриманням освіти, низька якість роботи освітніх процесів для людини;
- неможливість людини задовольняти базові, оперативні потреби такі як: покупка продуктів, сплата комунальних послуг, покупка ліків, відвідування лікарень;
- відсутність у людини будь-яких збережень на випадок настання кризової ситуації, появи хвороби або досягнення нею стану безробіття;

- підвищений рівень ізоляваності людини від сім'ї, друзів через брак власних ресурсів;
- підвищений рівень дискримінації, примусової експлуатації людини, яка перебуває в стані бідності;
- відсутність можливостей людини на відпочинок та розваги.

Щодо питання визначення основних підходів стосовно вимірювання бідності, то нами був досліджений перелік різноманітних показників, необхідних для вирішення цього завдання. Основними підходами для вимірювання бідності всередині суспільства держави були:

- показник прожиткового мінімуму;
- показник вимірювання межі абсолютної бідності;
- показник вимірювання відносної бідності;
- показник суб'єктивної концепції бідності;
- підхід щодо вимірювання бідності за коефіцієнтом Енгеля;
- показник глибини бідності;
- показник межі крайньої бідності;
- показник сукупного дефіциту доходу представників бідного населення;
- показник середнього дефіциту доходу;
- показник рівня економічного добробуту.

Усі вищезгадані наукові, формальні підходи стосовно вимірювання бідності активно застосовуються в управлінській, соціальній, науковій практиці. Кожен із них має свою практичну цінність і може бути використаний за відповідних обставин, а також, за наявності потреби у вимірюванні бідності всередині суспільства, держави.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

2.1. Дослідження динаміки і рівню бідності в Україні

Досліджуючи у попередньому розділі теоретико-методологічні особливості дослідження динаміки, рівня та специфіки виникнення бідності, сформульовано чіткий перелік факторів, які відносяться до даного тематичного аспекту. Базуючись на цих знаннях, ми проаналізуємо динаміку та рівень бідності в Україні та визначимо сучасний стан розвитку суспільства.

На сьогоднішній день, для визначення динаміки та рівня бідності в конкретній країні потрібно проаналізувати низку факторів, показників, а саме: середньомісячна заробітна плата, рівень приросту заробітної плати, глибина бідності за домогосподарствами, розподіл населення і домогосподарств за середньодушовим загальним доходом, рівень споживання продуктів у домогосподарств, демографічний фактор та низка комплексних точкових соціальних факторів. Проаналізуємо кожен із цих факторів.

Рівень середньомісячної заробітної плати в Україні після політичних, адміністративних та соціальних реформ, які відбулися в 2014-ому році набрав тенденцію до поступового, повільного збільшення. На подібну тенденцію істотно вплинув той факт, що в Україні постійно йдуть військові дії, відбувається активна боротьба з корупцією, реструктурується апарат державної влади, саме в контексті створення умов для розвитку децентралізації. Якщо звернутися до статистичних даних, то рівень середньомісячної заробітної плати в Україні за останні 5 років мав конкретну динаміку. Детальніше ознайомитись з цим можна звернувшись до інформації представленої у Таблиці. 2.1., яка розташована нижче.

Таблиця 2.1. Рівень середньої заробітної плати в Україні з 2018 по 2023 роки

[35]

Рік	Рівень середньої заробітної плати
2018	6930 грн
2019	9202 грн
2020	10340 грн
2021	12993 грн
2022	13376 грн
2023	12236 грн

Аналізуючи представлену статистику, ми можемо побачити, що в період з 2018 по 2022 роки в Україні відбувався активний, достатньо великий приріст рівня середньої заробітної плати. Найбільший приріст був помічений з 2018 по 2019 та з 2020 по 2021 роки. У порівнянні з 2022 роком, у 2023-ому році рівень середньої заробітної плати дещо зменшився. Основною причиною такої ситуації стало повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, яке зумовило початок війни по всій території країни. Війна істотним чином вплинула на інші супутні фактори, котрі визначають загальну динаміку та рівень бідності в країні.

Щодо наступного фактору, рівня приросту заробітної плати, то спираючись на вищезгадану статистику, можна побачити, що за цим показником в Україні відбувається позитивна тенденція. Незважаючи на існування війни, активність влади щодо підвищення економічного стану населення проходить у відповідності до актуальних політичних амбіцій держави. Рух України до ЄС та НАТО зумовлює позитивні коливання в контексті рівня приросту заробітної плати населення, адже, це є одним із визначальних показників для інтеграції у європейську та міжнародну світову спільноту.

Загалом, тенденція щодо середнього рівня заробітної плати та динаміки її зросту в Україні має здебільшого позитивне становище. Адже, це відповідним

чином підтверджується низкою сукупних деталей, які мають політичний, економічний, соціальний характер.

Фактор глибини бідності за домогосподарствами в Україні останній раз був досліджений в період з 2015 по 2018 роки. Це пов'язано з тим, що аналіз цього показника відбувається здебільшого один раз на п'ять років. Якщо звертатися до статистичних даних, то можна побачити наступні результати, які детально відображені у Додатку А [5].

Досліджуючи інформацію відображену в Додатку А, можна визначити, що в період з 2015 по 2018 років в Україні відбувається коливання рівня витрат домогосподарств. За окремими типами домогосподарств простежується певне поступове збільшення, а за деякими відбувається тенденція до зниження. Однак, якщо брати до уваги загальний показник рівня витрат домогосподарств, то в період з 2015 по 2018 роки він мав динаміку виключного збільшення. Даний показник прогресував з 22.9 до 24.1 відповідно.

Подібні коливання із динамікою рівня витрат домогосподарств, в першу чергу, обумовлені постійною зміною цін на продукти харчування, палива та особливостей роботи податкової системи країни. Також, на це відповідним чином впливає і фактор війни, який стабільно існує всередині країни з 2014-го року та має свої масштаби.

Показник розподілу населення і домогосподарств за середньодушовим загальним доходом в Україні також, як і попередні має свою унікальну динаміку та рівень функціонування. Спираючись на дослідження проведені Державною службою статистики, ми можемо відстежити, що розподіл населення за середньодушовим загальним доходом поступово рухається у позитивному контексті. Детальніше з цим можна ознайомитись звернувшись до Таблиці 2.2., яка розташована нижче.

Таблиця 2.2. Показник розподілу населення і домогосподарств за середньодушовим загальним доходом в Україні за 2015-2021 роки

[11]

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн							
до 3000	91.2	78.1	45.6	25.3	14.1	9.2	3.7
3000-4000	8.8	21.9	31.8	35.7	19.3	23.9	14.7
4000-5000			15.2	21.7	26.5	22	12.2
5000-6000			7.4	17.3	12	13.8	20
6000-7000					11.7	12.2	20.4
7000-8000					6.1	6.2	8.5
8000-9000					4.7	4.9	5.9
9000-10000					1.8	3.6	4.3
10000-11000					1.4	2.1	2.6
11000-12000					1.6	1.7	1.2
понад 12000					0.8	2.1	6.5

Досліджуючи статистику за цим показником, можна побачити, що з 2015 року в Україні поступово зростала кількість людей, котрі мають рівень доходу наближений до рівня більше 10 000 грн. При цьому, відповідно зменшувалась кількість населення, які мають дуже низький загальний дохід на місяць. Це особливо простежується, якщо звернути увагу на показники з 3000 до 8000 грн.

В цілому, розподіл населення за фактором середньодушового загального доходу на місяць демонструє нам як в Україні повільно, але доволі стабільно

змінюється економічна ситуація. Динаміка щодо загальних доходів на місяць могла б мати більш позитивні коливання, однак, на цю ситуацію впливає низка неконтрольованих соціальних, політичних, географічних та інших супутніх факторів.

Наступний показник, а саме, рівень споживання продуктів у домогосподарств в Україні здебільшого демонструє нам стабільність та відсутність суттєвих змін. Якщо відстежити динаміку з 2013 по 2021 роки, то можна побачити, що кількість споживання продуктів харчування серед населення України мала різний характер. Найбільш негативної тенденції зазнали у контексті споживання картоплі та хлібних продуктів. Тут ситуація склалась таким чином: середній рівень споживання картоплі на місяць у кг на одну особу в 2013 – 7.7, в 2021 – 5.8. Щодо хлібних продуктів, то тут були зафіксовані такі показники як 9.3 кг на місяць у 2013 та 7.6 кг у 2021 році. Невелика позитивна динаміка була помічена у споживанні фруктів, горіхів та ягід. У 2013 році середній рівень споживання був 3.7 кг, а у 2021 вже був 3.9 кг. Щодо інших категорій продуктів, то в період з 2013 по 2021 роки суттєвих змін не відбулося. Більш детально з інформацією про статистику за даним показником можна ознайомитись у Додатку Б [12].

Загалом, рівень споживання продуктів в Україні свідчить про наявність певних труднощів у боротьбі з бідністю. Особливо, це стає помітним коли проводяться перевірки споживання різних категорій продуктів представниками соціально незахищених верств населення або тими, які мають низький дохід.

Щодо демографічного фактору, то в Україні вплив даного чинника на динаміку та стан бідності істотним чином став помітний з 2014-го року. З 2014-го року після анексії Криму росією та початком війни на Донбасі, в Україні почалась значна демографічна криза, яка була пов'язана із міграцією переселенців. Переселенці в українському суспільстві, на той момент, не мали достатніх соціальних дивідендів для того, щоб відчувати себе повноцінними учасниками

суспільних процесів [24, с. 422]. В першу чергу, така тенденція була пов'язана із негативним ставленням місцевого населення до подібної категорії людей.

Ще одним значимим аспектом в контексті дослідження демографічного фактору та його впливу на стан і динаміку бідності в Україні є рівень народжуваності та смертності населення. У 2020 році в Україні було зафіксовано скорочення населення на 2 257 309 людей, що свідчить про зниження на 40% за останні 10 років [41]. Така обстановка пов'язана із тим, що в Україні рівень смертності в 2-3 рази перевищує рівень народжуваності. На це впливає не тільки фактор війни, а й медичні, соціальні, економічні важелі впливу.

Також, якщо аналізувати нинішній стан України під час повномасштабного вторгнення російської федерації, то ми можемо помітити фактор активної внутрішньої і зовнішньої міграції населення. За окремими даними із України на початку війни в 2022 році виїхало майже 14 мільйонів населення, щодо внутрішньої міграції, то тут була зафіксована цифра у 4.7. мільйонів внутрішньо переміщених осіб [40].

Загалом, якщо досліджувати динаміку та стан бідності в Україні за демографічним фактором, то ситуація виявляється досить негативною. Виправлення демографічної ситуації в Україні має стати пріоритетним завданням державної влади на найближчі 20-30 років. Адже, її позитивна зміна відповідним чином покращить становище країни в контексті існуючого рівня бідності.

Остання категорія показників, яка складається із низки точкових соціальних факторів має комплексний характер впливу на стан та динаміку бідності. До цих соціальних факторів відносять:

- особливості роботи податкової системи;
- регіонально-географічні чинники;
- вартість ліків;
- рівень освіти;
- культурологічні чинники;

- рівень безробіття.

Пройдемося по кожному із цих факторів. Якщо говорити про особливості роботи податкової системи, то в Україні вона функціонує таким чином, що здебільшого впливає на рівень достатку тих категорій населення, які мають середній або низький рівень доходу. Також, до основних проблем, прогалин української податкової системи можна віднести:

- неналежне митно-тарифне регулювання, яке сповільнює рух вирішення актуальних проблем, що пов'язані із активністю світової кон'юнктури ринку;
- відсутність сильної та ефективної системи податків, яка б робила Україну конкурентоспроможною державою на світовій арені;
- недосконалий рівень управління та адміністрування, який зумовлює проблему у швидкості обробки даних, звітності про стан роботи податкової системи;
- присутність нецільового та нераціонального розподілу грошових коштів для здійснення адміністрування податкових структур, це призводить до відповідних економічних колізій;
- проблеми із законодавством, яке регулює роботу податкової системи: в нинішній законодавчій базі існують певні прогалини та правові колізії, що не дозволяють їй працювати ефективно [38].

Подібна ситуація із роботою податкової системи зумовлює існування відповідних прогалин у функціонуванні інших соціальних структур, які пов'язані із регулюванням рівня бідності в Україні.

Щодо регіональних і географічних чинників, то вони впливають на стан бідності всередині держави в контексті існування неправильного розподілу ресурсів. В Україні часто виникає ситуація із нераціональним розподілом коштів із державного бюджету, яка формує відповідну фінансову нерівність серед різних регіонів. Це відбувається у ситуації, наприклад, коли на розвиток Житомира виділяється 15 млн. гривень, а на розвиток Вінниці усього 6 млн. гривень. Через

такі ситуації відбувається дестабілізація регіонів у контексті розвитку стану їхньої інфраструктури, стратегічних підприємств, інвестиційної привабливості, кількості робочих місць тощо.

Стосовно рівня цін на лікувальні та медичні препарати, то в Україні цей продукт виріс у середньому на 15%. Особлива тенденція щодо зросту цін на ліки стала помітна в 2019-ому році, коли в Україні почалася пандемія коронавірусу. Тогочасний зріст цін на ліки складав 25% для ліків до 100 грн, 20% для ліків від 100 до 500 грн, 15% для ліків від 500 до 1000 грн та 10% для ліків більше 1000 грн [23].

Подібна ситуація із цінами на ліки створює відповідний дискомфорт у населення та зумовлює зайвий комплекс необов'язкових витрат.

Якщо говорити про рівень освіти, то в Україні, на даний момент, сформована ситуація із низьким рівнем якості освіти і невідповідності рівня кваліфікації громадян актуальним вимогам ринку. Про це свідчить статистика за останні 5 років, в якій за рівнем якості показників освіти в міжнародному рейтингу World University Rankings, більшість українських вищих навчальних закладів поступово втрачають свої місця. Основна проблема такої тенденції полягає в тому, що в Україні існують доволі низькі вимоги до отримання вищої освіти та присутня велика кількість вищих навчальних закладів низької якості. Така ситуація зумовлює відповідні проблеми на ринку праці для випускників таких закладів, що в свою чергу, формує негативну ситуацію із отриманням грошових коштів для таких категорій населення. І як наслідок, відбувається поширення бідності всередині країни [51].

З приводу культурологічних чинників, то в Україні, на жаль, існує дуже сильна ментальна слабкість населення, яка проявляється в існуванні ментальної бідності. Досить багато людей в Україні має негативні психологічні настрої, які формують в них відповідне відчуття бідності. Також, в більшості населення присутній фактор нераціонального розподілу власних фінансових коштів. Це

проявляється коли люди витрачають свої гроші на споживання шкідливої їжі, споживання алкоголю, сигарет тощо. Вирішення подібних настроїв у суспільства має бути одним із основоположних завдань сучасної соціальної політики України [29].

Фактор рівня безробіття в Україні протягом останніх 4-5 років залишається майже незмінним. За даними Національного банку України середній рівень безробіття за цей період склав 25%. Щорічно в Україні існує приблизно 3 млн. безробітних громадян. Така ситуація теж відповідним негативним чином впливає на формування рівня бідності всередині держави.

Отже, аналізуючи стан та динаміку бідності в Україні, нами було визначено, що ситуація із цим аспектом є досить негативною. В Україні існує тенденція до поступового покращення життя суспільства за окремими показниками, однак, при цьому існує велика кількість супутніх проблем, які заважають розвиватися в даному аспекті. Спираючись на проаналізований вище матеріал, ми сформулювали основний перелік проблем, які негативним чином впливають на стан та динаміку бідності в Україні. Цими проблемами є:

1. Фактор війни в державі, який присутній ще з 2014-го року.
2. Відсутність високого рівня заробітної плати у окремих категорій населення та представників більшості професій.
3. Існування інфляції.
4. Нестабільність економічної системи країни.
5. Недостатня кількість робочих місць.
6. Слабкий рівень освіти, особливо, у порівнянні із загальноєвропейським.
7. Наявність низки демографічних проблем.
8. Відсутність чітких акцентованих стратегічних планів щодо подолання бідності в найближчій перспективі на 5-10 років.

2.2. Проблеми державної політики щодо подолання бідності в Україні

Специфіка функціонування будь-якої сфери діяльності всередині країни на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях залежить від особливостей ведення державної політики. В цьому контексті питання державної політики щодо подолання бідності в Україні не є виключенням. На даний момент, система ведення державної політики в Україні щодо подолання бідності базується на низці інституційно-правових компонентів та механізмів. Кожен із них відповідає за окремі аспекти функціонування даної системи.

Першим, на що слід звернути увагу є визначення загальних принципів функціонування державної політики щодо подолання бідності. В Україні цей перелік принципів в сучасному контексті виглядає таким чином:

1. Принцип формування якісного рівня освіти. Кожен громадянин повинен мати можливість отримати якісний рівень освіти в Україні. Це є основоположним фактором його подальшого розвитку як особистості та дозволить йому отримувати кращий рівень економічних, соціальних благ від суспільства.

2. Принцип підтримки гендерної рівності. В Україні останніми роками працюють над досягненням гендерної рівності, яка є одним із факторів, що провокує появу бідності за певних обставин. Активна зміна рівня середньої заробітної плати жінок та чоловіків в рамках існування даного принципу має сформувати однаковий рівень оплатив праці як для одних, так і для інших.

3. Принцип підтримки сталого розвитку довкілля. Чим кращим буде стан довкілля, тим більше він буде з психологічної, фізичної точки зору мотивувати людей до покращення власного економічного і фінансового стану. Це сприятиме зниженню бідності серед різних категорій населення.

4. Принцип забезпечення справедливого соціального розвитку населення. Соціальний розвиток населення – це один із важливих каталізаторів, який направлений на протидію бідності всередині суспільства та держави. Зараз,

Україна активно орієнтує свою діяльність на державному рівні щодо покращення стану соціального розвитку населення. Відбувається активна робота в контексті надання допомоги соціально вразливим верствам населення, формування рівності громадян у суспільстві та покращенню стану роботи механізмів надання соціальних послуг населенню.

5. Принцип забезпечення економічного зростання та підтримка зайнятості населення. Нинішня державна політика України направлена на те, щоб досягнути стабільності в роботі національної економіки та формуванні належного рівня трудових ресурсів країни. Адже, підтримка зайнятості населення сприяє зменшенню безробіття, і як наслідок, підвищується його загальний рівень життя, що унеможлиблює появу бідності. Дотримання цього принципу в Україні відбувається шляхом виконання таких завдань: збільшення рівня внутрішнього попиту торгівлі за рахунок активізації роботи інвестиційних механізмів, нарощення рівня продуктивності аграрної промисловості; створення спеціальних умов для підтримки роботи високотехнологічних інноваційних конкурентоспроможних виробничих структур, підтримка рівня експорту в країні.

6. Принцип організації ефективного управління. Досягнення ефективності в управлінні державною політикою в сфері подолання бідності базується на дотриманні належного рівня безпеки громадян, формування умов для ефективної роботи права, вирішення проблем пов'язаних із корупцією та фінансовими махінаціями, підтримкою активності населення щодо участі у контролі і перевірці роботи влади.

7. Принцип досягнення рівня екологічної рівноваги. Адаптація роботи даного принципу в Україні відбулася внаслідок активної роботи влади щодо відповідності сучасним європейським стандартам життя. Адже, в Європі вважається дуже важливим підтримувати належний рівень екологічного стану країни, тому що це сприяє підтримці високої соціальної і трудової активності населення. Як наслідок, понижується рівень бідності всередині держави.

8. Принцип створення надійних та безпечних умов праці для усіх сфер діяльності. Дотримання цього принципу є основоположним для збереження рівня здоров'я населення та сприяє підтримці його активної життєдіяльності [14, с. 27-45].

Такий перелік принципів ведення державної політики України щодо подолання бідності був сформований у відповідності до Стратегії сталого розвитку, яка розрахована на період до 2030-го року.

Наступними компонентами, які розкривають стан роботи системи державної політики України щодо подолання бідності є низка інституційно-правових механізмів. Опишемо роль, зміст та значення кожного з цих механізмів.

Першим із цього списку є Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року №161-р «Про схвалення Стратегії подолання бідності». На даний момент, ця постанова виступає центральним організаційно-правовим фундаментом для формування особливостей роботи державної політики України щодо подолання бідності. Мета створення даної стратегії полягає у організації тактично-стратегічного підходу щодо поетапного зменшення масштабів бідності всередині країни та створенню нових механізмів її запобігання.

Стратегічне розгалуження даної стратегії передбачає виконання низки завдань направлених на досягнення цілей за чотирма основними напрямками. Цими напрямками є:

1. Розширення рівня доступу населення до отримання ним необхідного рівня продуктивної зайнятості, підвищення рівня доходів населення, формування стабільної системи виплат у формі державного соціального страхування і створення умов для отримання гідної праці громадянами. Перелік основних завдань, які реалізуються за цих напрямком представлені у Додатку В.

2. Формування рівного доступу населення щодо отримання послуг із соціальної сфери в незалежності від їхнього соціального статусу, місця

проживання, рівня заробітної плати тощо. Перелік основних завдань, які реалізуються за цих напрямком представлені у Додатку Г.

3. Мінімізація рівня ризику щодо появи бідності у суспільстві в майбутньому та формування механізмів, які унеможливають появу соціального відчуження для окремих вразливих категорій населення. Детальний перелік завдань, що мають бути виконані за цих напрямком відображені у Додатку Д.

4. Запобігання виникнення бідності у спеціально визначеної категорії осіб, а саме, внутрішньо переміщених осіб [4].

Кожен із цих напрямків представлених у даній стратегії зараз знаходиться на стадії власної практичної реалізації. Незважаючи на те, що стратегія спочатку була розрахована на період 2016-2020 років, термін її дії був пролонгований через існування низки супутніх неконтрольованих зовнішніх факторів, таких як пандемія коронавірусу у 2019-2021 роках та початок повномасштабної війни в Україні у 2022 році.

Щодо стану її реалізації на практиці, то останні новини, які підтверджують хід виконання поставлених завдань стосовно державної політики подолання бідності в Україні були озвучені Музиченко Віталієм, який працює в Міністерстві соціальної політики України. Наразі він займає посаду Генерального директора Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю. За його словами в рамках даної стратегії у 2020 році було виконано 113 заходів із необхідних 135. Зараз, ще 22 заходи перебувають в стадії своєї практичної реалізації [34].

В цілому, існування такої стратегії підтверджує активну діяльність України щодо боротьби з бідністю на тактичному та стратегічному рівнях.

Наступним інституційно-правовим механізмом, який формує державну політику щодо подолання бідності в Україні є дія трьох основоположних нормативно-правових актів. Цими нормативно-правовими актами є:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». Даний закон формується кожного року визначаючи рівень, обсяги державного бюджету

України на конкретний рік. Завдяки йому формується декілька важливих аспектів, які впливають на організацію державної політики щодо подолання бідності. Цими аспектами є встановлення рівня прожиткового мінімуму на одну особу та встановлення рівня мінімальної заробітної плати. Згідно змісту статей 7 та 8 даного закону станом на 2023-й рік рівень прожиткового мінімуму на одну особу складатиме 2589 гривень. Щодо рівня мінімальної заробітної плати, то він складає 6700 гривень. Інші складові компоненти даного закону також впливають на специфіку організації державної політики щодо подолання бідності, але при цьому не мають такого істотного впливу [2].

2. Закон України «Про прожитковий мінімум». Цей закон визначає основні принципи, поняття та особливості роботи механізму прожиткового мінімуму як одного із важливих факторів, який впливає на організацію державної політики країни стосовно подолання бідності. Відповідно до змісту даного закону поняття «прожитковий мінімум» означає «вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також, мінімальний набір непродовольчих товарів і мінімальний набір послуг, котрі необхідні для задоволення основних соціальних та культурних потреб людини [1].

3. Наказ «Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності» виданий спільно Міністерством соціальної політики України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством фінансів України, Державною службою статистики України та Національною академією наук України. Зміст цього нормативно-правового акту розкриває характерні організаційні, правові особливості щодо застосування практичних механізмів та інструментів направлених на формування комплексної оцінки бідності всередині країни. Згідно з положеннями даного нормативно-правового акту методика щодо формування комплексної оцінки бідності в країні формується завдяки використанню трьох основних груп критеріїв. До цих груп критеріїв відносять: групу основних

монетарних критеріїв бідності, групу додаткових монетарних критеріїв бідності та групу немонетарних критеріїв бідності. Завдяки підрахунку значення цих трьох критеріїв складається оцінка бідності, яка в подальшому визначає специфіку формування державної політики щодо її подолання [3].

Наявність усіх вищезгаданих нормативно-правових актів формує цілісну систему юридичного обґрунтування державної політики щодо подолання бідності. Завдяки існуванню цих актів реалізація державної політики щодо подолання бідності в Україні відбувається в рамках чітко визначеної правової юрисдикції.

Також, одним із останніх аспектів, який формує загальну характеристику роботи системи державної політики щодо подолання бідності в Україні є допоміжні механізми. Сучасна активність України щодо розвитку в контексті систем електронного урядування, цифровізації, електронізації сформувала певні концептуальні засади для подолання бідності. Ці концептуальні засади представлені у вигляді двох принципово важливих механізмів. Цими механізмами є документ Цифрова адженда України 2020 та концепція Україна 2030Е.

Цифрова адженда України 2030 представляє собою документ, основна ціль якого полягає у створенні належних нормативних, організаційних, технічних та стратегічних механізмів, котрі направлені на розвиток цифрових, електронних технологій в Україні. Також, в цей документ відповідним чином впливає на функціонування державної політики щодо подолання бідності. Адже, завдяки його існуванню забезпечується розвиток цифрової економіки, поява технічних і технологічних новинок. Усі ці фактори є каталізаторами протидії поширенню бідності всередині суспільства та держави [36].

Щодо концепції Україна 2030Е, то вона представляє собою державну політику України, яка направлена на стратегічний розвиток цифрової економіки. Основна мета існування такої концепції – це формування ефективного, продуктивного цифрового суспільства, яке буде мати значну кількість фінансових та економічних дивідендів за рахунок даних аспектів. Зміст концепції Україна

2030E визначає один із важливих напрямків державної політики країни загалом. Цим напрямком є боротьба з цифровою нерівністю. Цифрова нерівність – це нерівність, котра проявляється у складнощах доступу людей до розвитку в економічній, освітній, культурній, соціальній та інших галузях через відсутність можливостей використання цифрових і технологічних новинок. Враховуючи сучасні тенденції функціонування більшості держав ці фактори є дуже важливими в контексті боротьби з бідністю, саме тому на них потрібно звертати увагу [33].

Загалом, обидва вищезгаданих допоміжних механізми державної політики щодо подолання бідності виконують свою відповідну роль у забезпеченні роботи даної системи. Їхнє використання є абсолютно доцільним, враховуючи нинішні потреби людства до розвитку цифрових, електронних, інформаційно-комунікаційних технологій.

Останнім, на що потрібно звернути увагу при дослідженні тематики державної політики щодо подолання бідності в Україні є питання її проблематики. На сьогоднішній день, нами були помічені такі проблеми, які стосуються організації та реалізації державної політики подолання бідності в Україні як:

- існування низки економічних факторів впливу, таких як макроекономічна нестабільність країни, достатньо високий рівень інфляції та відсутність можливостей для інвестиційного розвитку приватних підприємців;
- недосконалий апарат державного управління: наявність великої політичної корупції, недостатній рівень правового регулювання державних механізмів боротьби з бідністю, відсутність активних демократичних трансформацій, які сприяли б розвитку соціальної політики держави;
- вплив соціальних факторів: соціальні фактори значною мірою формують цілий пласт проблем, які не дозволяють ефективно боротися із бідністю, цими факторами є відсутність високого рівня матеріальної підтримки соціально незахищених верств населення, нестабільний механізм державного соціального

страхування та відсутність активності держави у дослідженні і імплементації успішного міжнародного досвіду з подібної тематики;

- присутність проблем пов'язаних із дією демографічного сектору країни: зараз, в Україні смертність кожного року перевищує рівень народжуваності, при цьому додається фактор зовнішньої міграції населення через війну, усі ці компоненти негативним чином впливають на боротьбу з бідністю;

- відсутність гідного рівня доходів та оплати праці для працездатного населення країни, що відповідним чином знижує їхню мотивацію і формує у них психологічні затиски, які впливають на формування бідності.

Вирішення цього комплексу проблем має стати першочерговим завданням України задля того, щоб забезпечити стабільність у контексті реалізації державної політики щодо подолання бідності.

Таким чином, представлена загальна характеристика та стан державної політики щодо подолання бідності в Україні. На нашу думку, цей стан можна описати як задовільний. Незважаючи на існуючу кількість проблем, які заважають виконувати завдання в рамках даної сфери, в Україні все ж присутні чудові, перспективні механізми та інструменти для досягнення успіхів, особливо, в контексті довгострокової стратегічної перспективи.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи стан та динаміку рівня бідності в Україні нами була досліджена інформація щодо низки соціальних, економічних показників. Цими показниками були: середньомісячна заробітна плата, рівень приросту заробітної плати, глибина бідності за домогосподарствами, розподіл населення і домогосподарств за середньодушовим загальним доходом, рівень споживання продуктів у домогосподарств, демографічний фактор та низка комплексних точкових соціальних факторів. В ході проведення дослідження цих показників нами було

визначено, що стан та динаміка рівня бідності в Україні є незадовільною. Враховуючи зміст представлених вище матеріалів нами був визначений перелік основних проблем, які формують такий стан і динаміку бідності в Україні. Цими проблемами були:

1. Фактор війни в державі, який присутній ще з 2014-го року.
2. Відсутність високого рівня заробітної плати у окремих категорій населення та представників більшості професій.
3. Існування інфляції.
4. Нестабільність економічної системи країни.
5. Недостатня кількість робочих місць.
6. Слабкий рівень освіти, особливо, у порівнянні із загальноєвропейським.
7. Наявність низки демографічних проблем.
8. Відсутність чітких акцентованих стратегічних планів щодо подолання бідності в найближчій перспективі на 5-10 років.

Досліджуючи особливості державної політики щодо подолання бідності в Україні нами були сформовані основні принципи, на яких вона реалізовується. Цими принципами є: формування якісного рівня освіти, підтримка гендерної рівності, підтримка сталого розвитку довкілля, забезпечення справедливого соціального розвитку населення, забезпечення економічного зростання та підтримка зайнятості населення, організація ефективного управління, досягнення рівня екологічної рівноваги і створення надійних та безпечних умов праці для усіх сфер діяльності. Також, нами був проаналізований зміст низки інституційно-правових механізмів, які відповідали за формування державної політики щодо подолання бідності в Україні. Цими механізмами були: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року №161-р «Про схвалення Стратегії подолання бідності»; три нормативно-правових акти: Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», Закон України «Про прожитковий мінімум», Наказ «Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності»

виданий спільно Міністерством соціальної політики України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством фінансів України, Державною службою статистики України та Національною академією наук України; документ Цифрова адженда України 2020 та концепція Україна 2030Е. В ході проведеного дослідження нами був сформований висновок, що стан державної політики щодо подолання бідності в Україні є задовільним.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід та механізми подолання бідності

Аналізуючи у попередніх підрозділах кваліфікаційної роботи тематику стану, динаміки та особливостей боротьби з бідністю в Україні нами було визначено, що ця проблема має досить гострий характер. На даний момент, Україна потребує пошуку нових механізмів подолання бідності всередині країни. Одним із дієвих способів вирішити дану проблему є дослідження та подальша адаптація міжнародного досвіду використання механізмів подолання бідності. Саме тому, проаналізуємо різноманітні приклади із різних країн світу щодо подолання бідності.

Швеція. Боротьба з бідністю у Швеції базується на урахуванні двох принципово важливих факторів, якими є повна зайнятість населення та правильне вимірювання і визначення рівня його доходів. За рахунок цих факторів державна політика Швеції щодо подолання бідності формується за рахунок використання механізму акумулювання бюджетних коштів на досягнення низки економічних і соціальних цілей. Таким чином, основу шведського досвіду подолання бідності складає механізм перепідготовки безробітних громадян та повернення їх до трудового місця. Реалізація цього механізму відбувається ще й завдяки наданню низки субсидій для переїзду безробітного, щоб забезпечити його можливість витратити свою силу, енергію виключно на здійснення своєї роботи. Подібний підхід у Швеції користується доволі високим рівнем ефективності, адже, значна частина коштів витрачена на розвиток ринку праці повертається до державного бюджету через податки і внески соціального страхування [10].

Загалом, шведський досвід представляє собою успішний алгоритм боротьби з бідністю через використання низки механізмів впливу на безробітних членів суспільства.

Франція. Механізм подолання бідності у Франції базується на існуванні чіткої, упорядкованої системи профілактики бідності. В основу цієї системи покладено встановлення обов'язкового рівня мінімальної заробітної плати для населення, яка в постійному режимі проходить процедуру індексації. Також, у Франції існує ефективна система соціального страхування, комплекс якої складається із допомоги по безробіттю, наявність високого рівня пенсійного забезпечення та надання якісних медичних послуг.

Подібний комплекс дій формує у Франції достатньо ефективну систему подолання бідності, яка, в першу чергу, базується на дії принципу попередження появи бідності.

Китай. Досвід Китаю у боротьбі з бідністю, в пергу чергу, представлений наявністю одного із стратегічних планів, який був розрахований на період до 2020 року. Даний план мав такий перелік принципів і напрямків впливу:

- розвиток системи сільського господарства країни;
- досягнення рівня соціальної справедливості для усіх членів суспільства;
- створення умов для розвитку торговельних можливостей країни і паралельний розвиток механізму залучення інвестицій;
- створення спеціального торгово-економічного середовища в країні, яке б забезпечувало підтримку позицій Китаю на міжнародній арені;
- зріст рівня соціальної мобільності громадян;
- зміна вектору функціонування економічної діяльності в країні, який характеризується визначенням зайнятості громадянина як ключового її показника;
- створення нових робочих місць для задоволення потреб у роботі усіх категорій громадян;
- розвиток інтернет-освіти в країні;

- обрання курсу державної політики, який направлений на економічну глобалізацію;
- особиста участь держави у наданні допомоги соціально незахищеним і бідним верствам населення;
- використання інклюзивного підходу до розвитку економіки країни;
- інтеграція та закріплення у чинному законодавстві дію принципу «чесної торгівлі», який стане одним із індикаторів китайської стратегії розвитку вільної торгівлі;
- підвищення рівня значимості та впливу на економіку малого і середнього бізнесу [49].

Такий комплекс принципів і напрямків дії плану по боротьбі з бідністю сформував у Китаю певний тактичний та стратегічний фундамент розвитку країни. Адже, навіть зараз, дія цих принципів і досі працює в механізмі державної політики.

Якщо говорити про приклади практичної реалізації вищезгаданих принципів і напрямків по боротьбі з бідністю, то ми можемо навести деякий їхній перелік. Наприклад, в Китаї, була реалізована програма соціальної допомоги під назвою «Cash Plus». Цільова направленість цієї програми була спрямована на надання допомоги для представників домогосподарств, які перебувають у статусі знедолення. В рамках реалізації даної програми у Китаї надавалися активи і позики для громадян, котрі знаходились у даному статусі та проживали в сільській місцевості. Довгостроковий строк реалізації даної програми, також допоміг Китаю створити алгоритм щорічного повернення коштів громадянам від кількості їхніх сплачених податків. Подібна система дозволяє кожному громадянину певну грошову базу, яку він може використати для вирішення проблем або надзвичайної ситуації, котра може виникнути у нього в будь-який момент. Основними механізмами, які використовувалися в рамках даної системи були:

- наявність можливості у громадянина вільно розпоряджатися накопиченими грошима;
- отримання страхування від держави, яке розповсюджується на життя громадянина і передбачає виплату у розмірі 108% від усієї накопиченої суми у разі його смерті;
- для кожного громадянина повертається 2.2% коштів від загальної суми сплачених податків;
- держава не формує обов'язок громадянина кожного року проходити медичний огляд;
- надання 100% гарантій від держави щодо отримання громадянином накопичених коштів [44].

Ще одним цікавим прикладом в рамках даного плану по боротьбі з бідністю є програма розвитку нетворкінгу, цифрових і електронних технологій. Оформлення цього плану було представлено у вигляді стратегії під назвою «Internet Plus». Специфіка даної стратегії полягала у організації спільної діяльності держави та приватного партнера інтернет-ресурсів Alibaba щодо створення спеціальних сільських центрів розвитку електронної комерції в країні. Завдяки такому підходу в Китаї лише за один рік підвищився рівень активності громадян щодо торгівлі в якості представників інтернет-магазинів [45].

Останнім прикладом в контексті огляду китайської стратегії боротьби з бідністю є відкриття спеціальної платформи під назвою «П+І». Цільове призначення даної платформи полягало в тому, щоб забезпечити функціонування відкритої системи, яка б дозволяла синхронізувати активність робочих процесів всередині держави. Завдяки наявності такої платформи Китай отримав наступні позитивні результати:

- формування ефективного конкурентоспроможного економічного середовища;
- зниження рівня собівартості підприємницької діяльності;

- поява нових ефективних каналів соціальної мобільності, які сприяли наданню роботи для людей;
- поява великої кількості нових ефективно економічних проектів, котрі направлені на розвиток суспільства [49].

Таким чином, китайський досвід боротьби з бідністю представляє собою чітко сформований інституційно-організаційний блок, який представлений у вигляді плану-стратегії. При цьому даний блок і ще має низку різноманітних ефективних механізмів прикладів, які було представлено вище. В цілому, подібний досвід робить китайський підхід у боротьбі з бідністю дуже ефективним.

Іспанія. Іспанські механізми боротьби з бідністю мають доволі прості економічні алгоритми щодо вирішення даної соціальної проблеми суспільства. В Іспанії є механізм, який дозволяє отримувати безробітнім, котрі довго перебувають у даному статусі комплекс таких дивідендів: 400 євро на проживання і харчування щодня, право на отримання щомісячного повернення певної суми коштів витрачених на оренду житла, надання знижок для проїзду у громадському транспорті, надання можливості для навчання за обраною спеціальністю в рамках певного часового терміну [31, с. 240].

Таким чином, іспанський досвід має достатньо простий алгоритм дій щодо використання механізмів боротьби з бідністю. Їхній акцент робиться виключно на вирішення проблеми із безробітними представниками суспільства.

Норвегія. Сучасні пріоритети державної політики Норвегії щодо боротьби з бідністю базуються на урахуванні кількох важливих факторів. Цими факторами є розвиток освіти, медицини, діяльності приватного підприємництва, мінімізація кількості соціальних конфліктів та боротьба із впливом гуманітарних катастроф. Фактичне відображення цих факторів можна побачити у актуальній стратегії Норвегії під назвою «Agenda 2030 Norway». Мета цієї стратегії полягає у тому, щоб боротися із бідністю шляхом організації сталого розвитку держави через

використання трьох видів механізмів впливу на неї. А саме – економічного, екологічного і соціального. Якщо визначати основні цілі даної стратегії, то ними є:

- боротьба з проявами гендерної нерівності;
- підвищення рівня якості освітніх послуг, які надаються населенню;
- покращення рівня психологічного і фізичного здоров'я громадян;
- боротьба із зниженням кількості харчових відходів, які викидаються в атмосферу;
- розвиток нової системи інфраструктури, котра забезпечуватиме підвищення рівня доходу громадян на 40%;
- боротьба із зниженням рівня смертності і злочинності [43].

Реалізація усіх вищезгаданих цілей, на даний момент, в Норвегії відбувається шляхом розвитку новітніх технологій, покращенням стану роботи внутрішнього ринку країни та роботою над чинним законодавством країни. При цьому, слід зауважити, що в Норвегії одним із механізмів боротьби з бідністю було акцентування на викоріненні саме гендерної нерівності, про яку ми згадували вище. Виконання такого амбітного завдання відбувалось шляхом виконання таких дій:

- підтримка високого рівня інвестиційних вкладів у розвиток здоров'я людей, а саме, жінок і їхніх дітей;
- створення умов для формування і розвитку партнерських відносин для жінки на робочому місці;
- збільшення кількості місць для отримання освітніх послуг жінками;
- залучення ООН, Світового банку та інших впливових міжнародних організацій щодо боротьби за права жінок і формування в країні системи гендерної рівності.

Представлений норвезький досвід боротьби з бідністю продемонстрував нам використання низки механізмів, які, в першу чергу, базуються на існуванні відповідної стратегії.

Болгарія. Боротьба із бідністю в Болгарії базується на використанні різноманітних соціальних механізмів щодо її протидії. Ці соціальні механізми мають подібний вигляд:

- надання соціальної допомоги людям, котрі мають дохід нижче складеного соціального та фізіологічного мінімуму;
- садинокі люди віком старше 70-ти років і інваліди І групи отримують кожного місяця безкоштовні талони на харчування та можливість запросити у держави оплату 1/2 від загальних витрат на комунальні послуги;
- отримання певних спеціальних послуг дітьми, котрі мають важкі захворювання;
- отримання соціально незахищеними верствами населення матеріальної допомоги, котра надається кілька разів на рік, ця допомога надається для задоволення потреб у покупці сезонного одягу, навчальних книжок та ліків [13, с. 37-55].

Загалом, болгарський досвід боротьби з бідністю представляє собою використання максимально простих економічних і соціальних інструментів, які мають непогану ефективність.

Сінгапур. Досвід Сінгапуру представляє собою кілька цікавих алгоритмів протидії бідності всередині країни. Першим із цих алгоритмів є створення спеціальної системи соціального захисту населення. Ця система базувалася на функціонування чотирьох важливих принципів:

1. Надання соціальної і економічної допомоги, в першу чергу, тим представникам населення, які мають сім'ю.
2. У роботу над боротьбою з бідністю залучені усі органи державної влади із різних сфер діяльності.
3. наявність індивідуального підходу до населення та несення індивідуальної відповідальності держави за скоєні дії щодо боротьби з бідністю.

4. Отримання допомоги від держави, тільки якщо це потребує вирішення проблеми щодо збереження життя людини [48].

Подібний жорсткий перелік принципів щодо боротьби з бідністю підкріплювався відповідним комплексом дій влади у різних сферах діяльності. Для боротьби з бідністю у Сінгапурі акцентували свою увагу на вплив щодо таких сфер діяльності як: медична, освітня, житлова, трудова, економічна і сфера соціальної підтримки сімей.

В цілому, сінгапурська практика є непоганим прикладом наявності чітких розподілених інституційних конструкцій, котрі направлені на боротьбу з бідністю всередині країни.

Також, аналізуючи міжнародний досвід боротьби з бідністю неможливо не згадати ще два цікавих приклади, які не відносяться до конкретних країн світу. Першим із них є діяльність міжнародної неурядової організації під назвою «The European Anti-Poverty Network (EAPN)». Європейська мережа боротьби з бідністю (EAPN) – це найбільша європейська мережа національних, регіональних і місцевих мереж, до складу якої входять інші неурядові організації, які борються з бідністю. До її складу ще входять різні європейські організації, які активно борються з бідністю та соціальною ізоляцією. Заснована ця організація була ще в 1990 році [50].

Члени EAPN беруть участь у різноманітних заходах, спрямованих на боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією, включаючи діяльність з надання освітніх послуг, надання соціальних послуг та розширення можливостей людей, які переживають бідність та соціальну ізоляцію. Якщо говорити про місію даної неурядової організації, то вона передбачає виконання таких завдань як:

- сприяння та підвищення ефективності заходів щодо викорінення бідності та запобігання соціальному відчуженню окремих категорій людей із суспільства;
- підвищення рівня обізнаності людей щодо проблеми бідності та розвиток в них активної соціальної позиції стосовно боротьби з нею;

- забезпечення розширення можливостей тих категорій людей, які живуть у бідності та соціальному відчуженні;
- лобіювання інтересів людей і соціальних груп, які стикаються з бідністю та соціальною ізоляцією;
- боротьба з гендерною нерівністю у світі [50].

Подібний комплекс завдань підкріплюється чітким переліком цінностей даної організації. Основні цінності EAPN виглядають таким чином:

- боротьба з бідністю і соціальним відчуженням як із каталізаторами, що заперечують основні права людини і, таким чином, негативно впливають на людську гідність;
- досягнення кращого розподілу багатства, можливостей і ресурсів між людьми;
- існування гендерної рівності;
- підтримка поваги до людини в незалежності від її культурної та релігійної різноманітності, недискримінації за ознаками статі, расового чи етнічного походження, релігії чи переконань, стану здоров'я, сексуальної орієнтації чи соціального походження;
- підтримка цінностей демократії та прозорості у своїй діяльності;
- інтеграція людей до участі щодо боротьби з бідністю по всьому світу;
- здійснення діяльності у рамках партнерства: використання спільних зусиль із органами державної влади, органами місцевого рівня, інституціями Європейського Союзу, профспілками, роботодавцями та іншими неурядовими структурами щодо боротьби з бідністю [50].

Таким чином, подібний приклад діяльності міжнародної неурядової організації показує, як ефективно можна боротися із бідністю через створення правильного впливу недержавних структур. На нашу думку, подібну ідею потрібно розвивати в Україні, щоб неурядові організації теж долучались до держави у питанні викорінення бідності із суспільного життя.

Другий приклад стосується відображення пріоритетних напрямків боротьби з бідністю, які існують в країнах ЄС. Подібний перелік прикладів є одним із варіантів того, як правильно потрібно розставляти пріоритети щодо організації державної політики у боротьбі із бідністю. Отже, згідно досвіду країн ЄС перелік пріоритетних напрямків боротьби з бідністю має виглядати так:

- створення умов у суспільстві, які будуть запобігати виникненню заборгованостей у громадян;
- підвищення рівня якості надання послуг населенню та створення належних умов щодо безперебійного доступу до них;
- постійне покращення системи соціального захисту, яка базується на принципах адекватності, стабільності і доступності;
- створення взаємозв'язку між системою соціального захисту, системою освіти через розробку відповідних механізмів щодо ведення політики зайнятості населення;
- здійснення робіт, які направлені на задоволення потреб людей, котрі відносяться до соціально незахищених верств населення [42].

Подібний досвід може стати чудовим прикладом для України щодо зміни чинного законодавства, яке відповідає за боротьбу з бідністю всередині держави.

Таким чином, увесь отриманий міжнародний досвід механізмів боротьби з бідністю має високу соціальну та практичну цінність в контексті його можливої імплементації в Україну. Завдяки імплементації вищезгаданого досвіду, Україна зможе істотно покращити власне становище у боротьбі із бідністю як з одним із соціально-економічних деструктивних явищ у світі.

3.2. Шляхи удосконалення соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні на основі міжнародного досвіду

Аналізуючи у попередніх розділах кваліфікаційної роботи матеріал про стан та проблеми щодо подолання бідності в Україні нами було сформульовано кілька висновків. По-перше, нинішня система соціальних та економічних механізмів державної політики щодо подолання бідності потребує суттєвого удосконалення. По-друге, реалізація вищезгаданого завдання є можливою шляхом формулювання низки рекомендацій на основі міжнародного досвіду. Орієнтуючись на досліджений вище міжнародний досвід, ми сформулювали відповідні рекомендації направлені на удосконалення роботи соціальних та економічних механізмів державної політики для подолання бідності в Україні. Цими рекомендаціями є:

1. Розробка механізму перепідготовки безробітних громадян та повернення їх до трудового місця. Орієнтуючись на досвід Швеції, в Україні можна законодавчо закріпити дію подібного механізму з подальшим його використанням на практиці. Враховуючи наявний високий рівень безробіття в Україні інтеграція такого механізму матиме дуже високу користь та ефективність у боротьбі із бідністю. В рамках роботи даного механізму Україна як держава повинна надавати субсидії для переїзду безробітного, надання йому комфортних умов життя, для того щоб забезпечити його можливістю витратити свою силу, енергію виключно на здійснення своєї роботи. Уся кількість витрачених коштів на подібні процедури буде повертатися до державного бюджету через податки і внески соціального страхування. Реалізація цього механізму має передбачати наявність таких кроків як: створення відповідного нормативно-правового акту, наприклад, поява Закону України «Про перепідготовку та соціальну підтримку безробітних»; виділення

певної кількості коштів із державного бюджету; призначення відповідального в особі Міністерства соціальної політики України.

2. Створення спеціальної системи підтримки та розвитку українських домогосподарств. Спираючись на успішний досвід боротьби з бідністю у Китаю, в Україні необхідно розробити аналог подібної системи. Цільова направленість цієї програми буде спрямована на надання допомоги для представників українських домогосподарств, які перебувають у кризовому статусі. Таким домогосподарствам будуть надаватися активи і позики від держави. Подібна система дозволить кожному громадянину, який має своє домогосподарство та перебуває у стані кризи, отримати певну грошову допомогу, яку він може використати для вирішення власних проблем. Підкріплюватися робота даної системи буде за допомогою дії відповідних принципів, якими будуть: вільне розпорядження коштами громадянина; отримання страхування від держави, яке розповсюджується на життя громадянина, котрий має домогосподарство і передбачає виплату у розмірі 100% від усієї накопиченої суми вартості цього господарства у разі його смерті; створення механізму повернення 3% коштів від загальної суми сплачених податків представником даного домогосподарства. Розробку такої системи на законодавчому рівні можна підкріпити ухваленням відповідного нормативно-правового акту під назвою Закон України «Про державну підтримку домогосподарств, які перебувають у кризових ситуаціях». Відповідальним за виконання даного завдання призначити Міністерство соціальної політики України.

3. Розробка нової актуальної стратегії подолання бідності в Україні. Враховуючи той факт, що останній офіційний документ про боротьбу з бідністю був представлений урядом аж 2016-ому році, виникає відповідна потреба для створення нового більш актуального документу. В цю нову стратегію можна інтегрувати досвід боротьби з бідністю в Норвегії. Обов'язковими складниками даної стратегії повинні стати: боротьба з проявами гендерної нерівності;

підвищення рівня якості освітніх послуг, які надаються населенню; покращення рівня психологічного і фізичного здоров'я громадян; боротьба із зниженням кількості харчових та інших видів відходів, які викидаються в атмосферу; забезпечення розвитку нової системи інфраструктури, котра сприятиме підвищенню рівня заробітку у громадян та боротьба із зниженням рівня смертності і злочинності. Виконання даної стратегії має відбутися до 2030-го року.

4. Введення нових соціальних механізмів підтримки соціально-незахищених категорій населення, які будуть знаходитись в системі державного соціального страхування. Опираючись на досвід Болгарії, в Україні потрібно на законодавчому рівні закріпити застосування певних соціальних механізмів. Першим із них є отримання самотніми людьми віком старше 70-ти років і інвалідами I групи кожного місяця безкоштовних талонів на харчування та можливість запросити у держави оплату 1/2 від загальних витрат на комунальні послуги. Другим є отримання усіма громадянами, які потрапляють під категорію соціально незахищених верств населення певної матеріальної допомоги від держави. Ця допомога має видаватися 3 рази на рік та бути у розмірі 5 000 грн. Завдяки цій допомозі дані категорії населення зможуть задовольнити свої потреби у покупці сезонного одягу, їжі, літератури, ліків тощо. Затвердити на законодавчому рівні усі ці нові механізми можна за допомогою внесення змін у Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

5. Розвиток системи неурядових та громадських організацій з подальшим їхнім залученням у боротьбу з бідністю всередині країни. Спираючись на досвід роботи European Anti-Poverty Network (EAPN) європейської мережі національних, регіональних і місцевих структур, до складу якої входять інші неурядові організації, які борються з бідністю, ми можемо створити роботу подібного механізму й в Україні. Розвиваючи роботу системи неурядових, громадських організацій можна залучати їх до участі у різноманітних заходах, спрямованих на боротьбу з бідністю та соціальною ізоляцією, включаючи тематику надання

освітніх послуг, надання соціальних послуг та розширення можливостей людей, які переживають бідність та соціальну ізоляцію. При правильному підході співпраці держави із представниками неурядових та громадських організацій можна отримати чудовий синергетичний ефект, направлений на боротьбу із бідністю в Україні. Відповідальним за виконання цього завдання можна призначити Міністерство соціальної політики та Міністерство закордонних справ.

На нашу думку, орієнтуючись саме на такий перелік рекомендацій заснованих на міжнародному досвіді, Україна зможе удосконалити роботу соціальних та економічних механізмів державної політики направлених на подолання бідності.

Висновки до розділу 3

Аналізуючи міжнародний досвід боротьби з бідністю та специфіку використання різноманітних механізмів щодо вирішення даної проблеми нами були представлені матеріали із різних країн світу. Нами було досліджено досвід боротьби з бідністю в таких країнах світу як Швеція, Франція, Китай, Іспанія, Болгарія, Норвегія та Сінгапур. Також, досліджуючи міжнародний досвід боротьби з бідністю нами було висвітлено практику роботи неурядової організації The European Anti-Poverty Network (EAPN)» та були представлені основні принципи організації державної політики від країн ЄС. В ході проведення такого дослідження було зроблено висновок, що увесь отриманий міжнародний досвід механізмів боротьби з бідністю має високу соціальну та практичну цінність в контексті його можливої імплементації в сучасні українські реалії.

Також, в ході проведеного дослідження нами були сформовані рекомендації щодо удосконалення роботи соціальних та економічних механізмів державної політики України направлених на подолання бідності. Цими рекомендаціями є: розробка механізму перепідготовки безробітних громадян та повернення їх до

трудового місця; створення спеціальної системи підтримки та розвитку українських домогосподарств; розробка нової актуальної стратегії подолання бідності в Україні; введення нових соціальних механізмів підтримки соціально-незахищених категорій населення; розвиток системи неурядових та громадських організацій з подальшим їхнім залученням у боротьбу з бідністю всередині країни.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи теоретико-методологічні особливості бідності як соціально-економічного феномену нами було зроблено кілька висновків. По-перше, було сформовано визначення поняття «бідність», яке означає стан нестачі коштів у людини, який не дозволяє їй підтримувати оптимальний рівень власної життєдіяльності всередині суспільства. По-друге, було визначено основні види, форми бідності, методи її виявлення і вимірювання, сформовано причини її появи у суспільстві. По-третє, було представлено основні характеристики явища бідності як соціально-економічного феномену: неможливість людини приймати важливі рішення, які стосуються організації її щоденного життя; формування умов, які зумовлюють людину жити в небезпечних, злочинних районах країни, перебуваючи при цьому в соціальній ізоляції від адекватних членів суспільства; наявність проблем із отриманням освіти, низька якість роботи освітніх процесів для людини; неможливість людини задовольняти базові, оперативні потреби такі як: покупка продуктів, сплата комунальних послуг, покупка ліків, відвідування лікарень; відсутність у людини будь-яких збережень на випадок настання кризової ситуації, появи хвороби або досягнення нею стану безробіття; підвищений рівень ізолюваності людини від сім'ї, друзів через брак власних ресурсів; підвищений рівень дискримінації, примусової експлуатації людини, яка перебуває в стані бідності; відсутність можливостей людини на відпочинок та розваги.

В ході проведеного дослідження щодо питання визначення основних підходів вимірювання бідності, нами був висвітлений перелік різноманітних показників. Аналізуючи вищезгаданий матеріал, нами було визначено, що основними підходами для вимірювання бідності всередині суспільства держави є:

- показник прожиткового мінімуму;
- показник глибини бідності;
- показник сукупного дефіциту доходу представників бідного населення

- показник середнього дефіциту доходу;
- показник рівня економічного добробуту;
- показник вимірювання межі абсолютної бідності;
- показник суб'єктивної концепції бідності;
- показник вимірювання відносної бідності;
- показник межі крайньої бідності;
- підхід щодо вимірювання бідності за коефіцієнтом Енгеля.

Було визначено, що усі вищезгадані наукові, формальні підходи стосовно вимірювання бідності активно застосовуються в управлінській, соціальній, науковій практиці. Кожен із них має свою практичну цінність і може бути використаний за відповідних обставин, а також, за наявності потреби у вимірюванні бідності всередині суспільства, держави.

Аналізуючи стан та динаміку рівня бідності в Україні нами була досліджена інформація щодо низки соціальних, економічних показників. Цими показниками були: середньомісячна заробітна плата, рівень приросту заробітної плати, глибина бідності за домогосподарствами, розподіл населення і домогосподарств за середньодушовим загальним доходом, рівень споживання продуктів у домогосподарств, демографічний фактор та низка комплексних точкових соціальних факторів. В ході проведення дослідження цих показників нами було визначено, що стан та динаміка рівня бідності в Україні є незадовільною. Враховуючи зміст представлених вище матеріалів нами був визначений перелік основних проблем, які формують такий стан і динаміку бідності в Україні. Цими проблемами були: фактор війни в державі, який присутній ще з 2014-го року; існування інфляції; недостатня кількість робочих місць; наявність низки демографічних проблем; нестабільність у функціонуванні економічної системи країни; відсутність чітких та акцентованих стратегічних планів щодо подолання бідності в найближчій перспективі на 5-10 років; слабкий рівень освіти, особливо,

у порівнянні із загальноєвропейським; відсутність високого рівня заробітної плати у окремих категорій населення та представників більшості професій.

Досліджуючи особливості державної політики щодо подолання бідності в Україні нами були сформовані основні принципи, на яких вона реалізовується. Цими принципами є: формування якісного рівня освіти, підтримка гендерної рівності, підтримка сталого розвитку довкілля, забезпечення справедливого соціального розвитку населення, забезпечення економічного зростання та підтримка зайнятості населення, організація ефективного управління, досягнення рівня екологічної рівноваги і створення надійних та безпечних умов праці для усіх сфер діяльності. Також, нами був проаналізований зміст низки інституційно-правових механізмів, які відповідали за формування державної політики щодо подолання бідності в Україні. Цими механізмами були різноманітні нормативно-правові акти, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року №161-р «Про схвалення Стратегії подолання бідності»; три нормативно-правових акти: Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», Закон України «Про прожитковий мінімум», Наказ «Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності» виданий спільно Міністерством соціальної політики України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством фінансів України, Державною службою статистики України та Національною академією наук України; документ Цифрова адженда України 2020 та концепція Україна 2030Е. В ході проведеного дослідження нами був сформований висновок, що стан державної політики щодо подолання бідності в Україні є задовільним.

Аналізуючи міжнародний досвід боротьби з бідністю та специфіку використання різноманітних механізмів щодо вирішення даної проблеми нами були представлені матеріали із різних країн світу. Нами було досліджено досвід боротьби з бідністю в таких країнах світу як Швеція, Франція, Китай, Іспанія, Болгарія, Норвегія та Сінгапур. Також, досліджуючи міжнародний досвід боротьби з бідністю нами було висвітлено практику роботи неурядової організації

The European Anti-Poverty Network (EAPN)» та були представлені основні принципи організації державної політики від країн ЄС. В ході проведення такого дослідження було зроблено висновок, що увесь отриманий міжнародний досвід механізмів боротьби з бідністю має високу соціальну та практичну цінність в контексті його можливої імплементації в сучасні українські реалії.

Також, в ході проведеного дослідження нами були сформовані рекомендації щодо удосконалення роботи соціальних та економічних механізмів державної політики України направлених на подолання бідності. Цими рекомендаціями є: розробка механізму перепідготовки безробітних громадян та повернення їх до трудового місця; створення спеціальної системи підтримки та розвитку українських домогосподарств; розробка нової актуальної стратегії подолання бідності в Україні; введення нових соціальних механізмів підтримки соціально-незахищених категорій населення; розвиток системи неурядових та громадських організацій з подальшим їхнім залученням у боротьбу з бідністю всередині країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999, №966-XIV. Дата оновлення: 20.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text> (дата звернення: 26.05.2023)
2. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022, №2710-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 26.05.2023)
3. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності: Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2017 №827/403/507/113/232. Дата оновлення: 18.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text> (дата звернення: 25.05.2023)
4. Про схвалення Стратегії подолання бідності: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2016. Дата оновлення: 16.03.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-p#Text> (дата звернення: 25.05.2023)
5. Аналітична записка, документ, Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні за 2016-2018 роки, Київ, 2019. URL: https://idss.org.ua/arhiv/Year_2018_Pov.pdf
6. Антонюк В. П. Проблема бідності та соціальні ризики для розвитку України, Вісник економічної науки України. 2016, №1, с. 6-14.
7. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Е.М. Лібанова; нац. академія наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М.В. Птухи. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2020, с. 456.

8. Гладун О. Методологічні підходи до визначення критеріїв бідності і запровадження моніторингу бідності в Україні / О. Гладун // Статистика України, 2018, №22, с. 14-18.
9. Горенко О. Боротьба з бідністю як орієнтир проєвропейської політики, Інститут історії України НАН України, 2010. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horenko_Oleh/Borotba_z_bidnistiu_iak_oriientyr_pr_oievropeiskoi_polityky.pdf.
10. Грициняк О.І. До питання аналізу зарубіжного досвіду соціального забезпечення та можливості його впливу на відтворення робочої сили в Україні, Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, випуск 7, частина 1, 2016. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12503/1/ДО%20ПИТАННЯ%20АНАЛІЗУ%20ЗАРУБІЖНОГО%20ДОСВІДУ%20СОЦІАЛЬНОГО%20ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.pdf>
11. Державна служба статистики України, архів, Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/rzd/arh_rzd_u.htm
12. Державна служба статистики України, архів, Споживання продуктів харчування в домогосподарствах. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/sphd/arh_sphd_u.htm
13. Задорожна С. М. Інституційні механізми подолання бідності в Україні. Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток, 2016, №2, с. 37-55.
14. Задорожна С. М. Основні механізми подолання бідності. Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток. 2016, №3, с. 27-45.
15. Кириленко О., Сидорчук А., Коваль С., Сидор І. Аналіз витрат як складова оцінки фінансового стану домогосподарств, Фінансово-кредитна діяльність:

теорія та практика, том 3 (44), 2022. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45616/1/Стаття%20опублікована.pdf>

16. Коваленко Н. В. Консолідація суспільства як запорука подолання бідності, Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ, 2016, №2, с. 149-153.
17. Лібанова Е. М. Новий підхід до боротьби з бідністю: методи дослідження, результати, уроки для України (премія з економіки пам'яті Альфреда Нобеля 2019 року) / Е. М. Лібанова // Вісник Національної академії наук України, 2019, №12, с. 43-53.
18. Мотрошилова Н.В. Історія філософії: Захід-Схід (книга перша: Філософія стародавності і середньовіччя), 13-те видання оновлене - М.: «Греко-латинський кабінет», 2015, с. 480.
19. Нагірняк М. І., Швед У. І. Індекс людського розвитку, Економічні студії, випуск 56, 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240876.pdf>
20. НоваДоба, інформаційний ресурс, стаття, «Споживчий кошик чи набір для виживання», 2016. URL: <https://novadoba.com.ua/208896-spozhyvchyy-koshyk-chy-nabir-dlya-vyzhyvannya.html>.
21. Новосільська Т.В. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт. Вісник соціально-економічних досліджень. 2020, №13 (22), с. 175.
22. Осауленко О.Г., Герасименко С.С. Статистичні оцінки соціальної нерівності та бідності в Україні, Теорія та практика статистики, Статистика України, №3, 2015. URL: http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1788/1/Osaulenko%2C%20Herasymenko_4-8.pdf
23. Основи ціноутворення на лікарські засоби, презентація, Національний фармацевтичний університет, 2019. URL: https://economica.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/lecture_2.1_basics_of_pricing_2020.pdf

24. Підгорний А.З. Соціально-демографічна статистика. Одеса, 2017, с. 422.
25. Подабенко Л.В. Бідність – нестраховий соціальний ризик, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Трудове право, право соціального забезпечення, Право і суспільство, №5, 2019. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/5_2019/part_1/30.pdf.
26. Приходько І.В. Основні підходи до визначення поняття «бідність». Молодий вчений. 2018, №1 (1), с. 528-532.
27. Приходько І.В. Теоретико-методологічні підходи до визначення бідності в Україні, Львівський національний університет імені Івана Франка, «Молодий вчений», №1 (53), 2018. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/1/124.pdf>.
28. Римар Я.С. Соціокультурний вимір бідності в умовах кризового суспільства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, №8 (136), 2016.
29. Скокова Л.Г. Системні ризики в нестабільному суспільстві: соціальні та культурно-інформаційні виміри, Вісник НАН України, 2022, №2. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185015/08-Skokova.pdf?sequence=1>
30. Соціальна статистка. Конспект лекцій для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 054 «Соціологія» / Укладач А.В. Хмелюк. – Кам'янське: ДДТУ, 2020, с. 155.
31. Стрішенець О.М. Економічна теорія: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.М. Стрішенець, Л.В. Єлисеєва, В.І. Ліщук. – Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2018, с. 240.
32. Тищенко О.В., Вишновецька С.В. Прожитковий мінімум як фінансово-економічний показник добробуту населення України, Національний авіаційний університет, 2019. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/1597/1613>

33. Український інститут майбутнього, стаття, «Україна 2030Е – це країна із розвиненою цифровою економікою, 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
34. Урядовий портал, Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України, офіційний ресурс, стаття, «Мінсоцполітики: Від стратегії подолання бідності до стратегії людського розвитку», 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-vid-strategiyi-podolannya-bidnosti-do-strategiyi-lyudskogo-rozvitku>
35. Федерація професійних спілок України, офіційний портал, Показники середньої заробітної плати, 2023. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/24001-pokaznyky-serednoi-zarobitnoi-platy-iaki-zastosovuiutsia-pry-obchyslenni-pensii-u-2023-rotsi.html>
36. Цифрова адженда України 2020, документ, 2020. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
37. Шайда С.Р. Індекс щастя як показник якості життя населення, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/12545/11613>
38. Шмулій О.С., Чорна А.М. Проблеми реформування податкової системи України, Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. Харків, 2022. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12053/Problema%20reformuvannia%20_%20Shmulii_Chorna_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
39. Юрчик Г.М. Теоретико-методологічні аспекти вимірювання бідності населення як індикатора ефективності соціальної політики, Соціальна економіка, випуск 62, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2021. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socceconom/article/view/18241/16848>

40. Cedos, інтернет-ресурс, стаття, Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022), 2022. URL:
<https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/>
41. LB.UA, інтернет-ресурс, стаття, Народжуваність в Україні знизилася на 40% за 10 років, 2021. URL:
https://lb.ua/society/2021/03/09/479412_narodzhuvanist_ukraini_znizilasya.html
42. United Nations Development Programme, документ: Підходи до планування процесів подолання бідності, 2012. URL:
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/_poverty_ukr.pdf
43. Agenda 2030 and the Sustainable Development Goals, document, Norway, 2020. URL:
https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/utvikling/sdg_rapport_full_en.pdf
44. Cash Plus (III) Assuring a lifetime of income, document, 2021. URL:
https://www.sg.cntaiping.com/media/attachments/2021/06/30/fa_ct089-i-cash-plus-iii_r5---web.pdf
45. China's Internet Plus Strategy: Characteristics and Regional Case Study, article, World Economy Brief, 2019. URL: <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/11387/WEB19-23.pdf?sequence=1>
46. Grubel H. Economic Freedom and Human Welfare: Some Empirical Findings / H. Grubel // Cato Journal. 2018, vol. 18, №2, p. 287-304.
47. Lewis O. The culture of poverty // On understanding poverty: Perspectives from the social sciences / Ed. by D. P. Moynihan. – New York: Basic Books, 2018.
48. Poverty Alleviation – The Singapore Experience, presentation, 2010. URL:
<https://www.mhlw.go.jp/bunya/kokusaigyomu/asean/2010/dl/c08-singapore.pdf>
49. Poverty Alleviation: China's Experience and Contribution, article, 2021. URL:
http://zw.china-embassy.gov.cn/eng/zgj/202112/t20211216_10470554.htm

50. The European Anti-Poverty Network (EAPN), official resource, 2023. URL:
<https://www.eapn.eu/who-we-are/what-is-eapn/>
51. Top Universities in Ukraine 2023 Ukrainian University Ranking. URL:
<https://www.4icu.org/ua/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Типи домогосподарств	Відносний критерій за витратами				Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
<i>Домогосподарства з дітьми</i>	20,9	21,2	20,2	20,3	27,5	24,5	22,2	20,8
<i>Домогосподарства без дітей</i>	17,5	18,4	20,7	20,4	20,7	20,9	18,8	18,8
Один дорослий молодше 65 років	22,6	23,1	22,0	25,6	23,9	26,9	24,1	25,7
Один дорослий віком 65 років і старше	15,4	16,1	17,2	19,4	21,5	20,9	17,8	17,1
Один дорослий віком 75 років і старше	16,3	15,1	17,9	19,3	21,5	20,1	16,8	16,5
Один дорослий з дітьми	20,7	22,3	21,4	24,2	31,6	27,2	28,3	24,8
Двоє дорослих молодше 65 років	15,7	18,0	22,1	16,9	21,6	20,9	18,6	19,9
Двоє дорослих, з них принаймні один віком 65 років і старше	17,1	18,3	18,9	17,5	18,5	19,0	17,8	16,0
Двоє дорослих з однією дитиною	16,7	20,2	16,7	18,4	24,4	23,4	18,4	19,7
Двоє дорослих із двома дітьми	20,6	21,9	19,2	19,9	30,2	26,4	24,8	21,8
Двоє дорослих із трьома і більше дітьми	25,0	20,4	22,0	25,4	32,5	26,9	26,9	25,2
Троє або більше дорослих з дітьми	22,3	21,4	22,0	20,4	27,6	24,0	22,2	19,7
Троє або більше дорослих без дітей	18,4	18,4	21,8	23,5	20,8	20,7	19,0	19,9
Домогосподарства з дітьми, де є принаймні один безробітний	23,1	22,0	27,3	23,1	34,1	27,6	24,3	26,3
Домогосподарства без дітей, де є принаймні один безробітний	21,4	22,6	27,5	21,7	27,2	27,5	26,9	22,0
Домогосподарства з дітьми до 3 років	21,4	21,4	21,2	20,8	28,4	25,8	22,8	20,9
Домогосподарства з трьома та більше дітьми	23,0	21,8	27,0	27,5	32,7	27,3	26,5	27,0
Україна	19,8	20,2	20,4	20,4	25,0	23,1	21,0	20,1

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Додаток Б

Споживання продуктів харчування в домогосподарствах													
Foodstuffs consumed by households													
(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя/excluding the temporarily occupied territories the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol)													
	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹	2018 ¹	2019 ¹	2020 ¹	2021 ¹	
Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) у середньому за місяць у розрахунку на одну особу													Foodstuffs consumed by households (on primary product basis), average monthly, per one person
- м'ясо і м'ясопродукти, кг	5,1	5,1	5,0	5,1	4,9	4,6	4,7	4,7	4,9	5,1	5,2	5,1	- meat and meat products, kg
- молоко і молочні продукти, кг	19,2	19,1	19,6	20,3	20,3	19,8	19,6	19,3	19,1	19,0	18,9	18,8	- milk and dairy products, kg
- яйця, шт.	20	20	20	20	20	19	19	20	19	20	19	19	- eggs, units
- риба і рибопродукти, кг	1,8	1,7	1,7	1,8	1,6	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4	- fish and fish products, kg
- цукор, кг	3,0	3,2	3,1	3,0	3,0	2,8	2,7	2,8	2,7	2,6	2,4	2,3	- sugar, kg
- олія та інші рослинні жири, кг	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	- sunflower-seed oil and other vegetable oils, kg
- картопля, кг	7,7	7,9	7,8	7,1	6,9	6,6	6,7	6,4	6,3	6,2	6,0	5,8	- potatoes, kg
- овочі та баштанні, кг	9,5	9,9	10,1	9,4	9,0	8,8	9,2	8,5	8,9	8,8	8,7	8,5	- vegetables and melons and gourds, kg
- фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,7	3,7	3,7	4,1	3,7	3,1	3,3	3,7	3,8	4,0	3,7	3,9	- fruits, berries, nuts, grapes, kg
- хліб і хлібні продукти, кг	9,3	9,2	9,1	9,0	9,0	8,5	8,3	8,4	8,3	8,1	8,0	7,6	- bread and bakery products, kg

¹Без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях/Excluding a part of temporarily occupied territory of the Donetsk and Luhansk regions.

Додаток В

<p>перебудова системи державного сприяння працевлаштуванню на принципово нових засадах з урахуванням балансу інтересів роботодавців і громадян, які шукають роботу</p>	<p>активізація державного стимулювання впливу на зайнятість шляхом повного або часткового субсидування створення нових робочих місць на підприємствах, які наймають безробітних громадян із числа недостатньо конкурентоспроможних на ринку праці</p>
<p>створення загальнодержавного реєстру вакансій з вільним онлайн-доступом та актуалізацією в режимі реального часу</p>	<p>розширення видів діяльності та сфери застосування громадських робіт</p>
<p>сприяння підвищенню конкурентоспроможності осіб на ринку праці шляхом підвищення ефективності професійного навчання зареєстрованих безробітних і представників вразливих груп працівників з низьким кваліфікаційним рівнем</p>	<p>проведення середньострокового прогнозування потреби у робочій силі в розрізі регіонів, видів економічної діяльності та професій</p>
<p>запобігання довготривалому безробіттю у результаті залучення зареєстрованих безробітних до активних заходів на ринку праці</p>	<p>підвищення мобільності робочої сили на ринку праці</p>
<p>застосування та активного просування гнучких форм зайнятості для осіб з інвалідністю, осіб, що доглядають за малолітніми дітьми чи хворими, молоді, яка навчається, жителів сільської місцевості та інших груп, що потребують особливих умов організації праці</p>	<p>активне сприяння детінізації зайнятості та доходів населення</p>
<p>розроблення механізму залучення до системи державного соціального страхування, насамперед пенсійного, заінтересованих осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах</p>	<p>запровадження єдиних принципів нарахування пенсій та дієвих механізмів зменшення диспропорцій у розмірах пенсій, призначених у різні роки</p>

Додаток Г

<p>забезпечити доступність послуг соціальної сфери для населення незалежно від місця проживання</p>	<p>підвищення рівня доступу до соціальних послуг у сільській місцевості, зокрема у результаті активізації роботи виїзних мультидисциплінарних команд із надання соціальних послуг, виїзних прийомів працівників органів соціального захисту населення, закладів та установ, що надають соціальні послуги</p>
<p>створення спеціалізованої інформаційно-комунікаційної мережі соціального захисту для забезпечення доступу сільського населення до участі у програмах соціальної підтримки та базових послуг, гарантованих державою</p>	<p>поліпшення транспортної доступності населених пунктів шляхом будівництва, ремонту та утримання в належному стані доріг загального користування у сільській місцевості та під'їзних доріг із твердим покриттям, розширення транспортної мережі (збільшення кількості автобусних рейсів і зупинок)</p>
<p>залучення соціальних інвестицій і власних ресурсів територіальних громад для створення комфортного середовища для населення, прийняття із зазначеною метою рішень щодо побутового його обслуговування та благоустрою сільських населених пунктів</p>	<p>сприяння розвитку пересувної торгівлі для обслуговування населених пунктів без стаціонарної торговельної мережі, а також у разі необхідності, здійснення торгівлі товарами складного асортименту в населених пунктах</p>
<p>відновлення, збереження та невиснажливе використання екосистем, зокрема, у результаті впровадження механізму економічного стимулювання до використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів</p>	<p>розширення сучасної мережі зв'язку з метою забезпечення якісного телефонного сполучення, доступу до Інтернету та телеєфіру</p>

Додаток Д

<p>забезпечення подальшого реформування системи соціальної підтримки та зменшити масштаб бідності серед вразливих верств населення</p>	<p>забезпечення комплексного розв'язання проблем найбільш вразливих верств населення у результаті розширення сфери застосування принципу «єдиного вікна» під час надання соціальної підтримки, що передбачає поєднання надання матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям із здійсненням заходів щодо соціальної інтеграції та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці</p>
<p>проведення регулярного моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки у розв'язанні проблеми бідності та удосконалення таких програм на основі результатів їх моніторингу</p>	<p>забезпечення надання державної соціальної підтримки за принципом раннього виявлення сімей, що потрапили у складні життєві обставини, у результаті налагодження співпраці установ, що надають соціальну підтримку, з територіальною громадою, освітніми закладами, закладами охорони здоров'я, громадськими та волонтерськими організаціями</p>
<p>запровадження моніторингу та оцінювання якості соціальних послуг для забезпечення розвитку системи надання соціальних послуг, доступності таких послуг, прозорості їх надання, стимулювання надавачів соціальних послуг до підвищення їх якості</p>	<p>підвищення рівня доступу осіб з інвалідністю до установ соціальної сфери, громадського транспорту шляхом обладнання їх пандусами, ліфтами</p>
<p>створення на базі діючих соціальних установ відділень денного догляду за особами з інвалідністю (насамперед дітьми), що дасть змогу працездатним членам сім'ї реалізуватися на ринку праці, а отже, розширити можливості сім'ї до самозабезпечення</p>	<p>забезпечення надання профільної загальної середньої освіти в сільській місцевості відповідно до державних стандартів якості освіти, зокрема, шляхом подальшого об'єднання старших класів шкіл на базі більшого навчального закладу з кращим оснащенням, організації онлайн-курсів для поглибленого вивчення предметів та підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, розвитку альтернативних моделей організації здобуття освіти</p>